

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет міжнародних відносин і права

Кафедра германської філології та перекладознавства

ДИПЛОМНА РОБОТА

магістр

Освітній рівень

Галузь знань 03 Гуманітарні науки

Шифр і назва галузі знань

Спеціальність 035 Філологія

Шифр і назва спеціальності

Спеціалізація 035.04 Германські мови та літератури (переклад включно),

перша - англійська

на тему: **Екологічні терміни у текстах публіцистичного та художнього стилів: особливості функціонування і перекладу**

Шифр 16055

Виконав:

студентка 2 курсу, група ФПАм-20-1 А.М. Шемелюк

Підпис

Ініціали, прізвище

Керівник: к. філол. н., професор

Вчене звання, науковий ступінь

Підпис

О.В. Ємець
Ініціали, прізвище

Нормоконтроль: к. пед. н., доцент

Вчене звання, науковий ступінь

Підпис

О.О. Мацюк

Ініціали, прізвище

До захисту допускаю:

Зав. кафедри проф. Бойко Ю.П.

“ ” _____ 2021 р.

Хмельницький, 2021

АНОТАЦІЯ

Швидкий розвиток науки та техніки наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття призвів до порушення екологічного балансу, природних явищ та процесів на планеті. Проблеми довкілля, зокрема, глобального потепління активно обговорюються на самітах ООН. Широкого розголосу набувають промови шведської еко-активістки Грети Тунберг, що виступає за протидію глобальному потеплінню та зміні клімату. У зв'язку з цим екологічна лексика розширює свої межі і використовується в політичних промовах і художніх текстах, окрім того з'являється значна кількість неологізмів.

У теорії та практиці перекладу найбільш дискусійними є питання, що стосуються диференціації екологічної лексики. Більш детального розгляду потребує принцип системності структурних і семантичних типів екологічної лексики. Крім того, малодослідженою є специфіка перекладу екологічної лексики у текстах публіцистичного та художнього стилів.

Актуальність дослідження зумовлена значним інтересом у світі до екологічної лексики та екологічної тематики, і відповідно до її функціонування у текстах різних стилів.

Об'єктом дослідження стали екологічні терміни у текстах різних функціональних стилів.

Предметом дослідження виступають структурні та семантичні типи екологічної лексики та основні прийоми її перекладу у публіцистичних та художніх текстах.

Мета роботи полягає у з'ясуванні структурних та семантичних типів сучасної екологічної лексики і визначенні способів перекладу цієї лексики в залежності від функціонального стилю.

Поставлена мета передбачає вирішення таких **завдань**:

- визначити поняття терміну та навести загальну класифікацію термінів;
- навести класифікацію екологічних термінів за структурою та семантикою;

- виявити структурні та семантичні типи екологічних термінів у публіцистичних текстах, зокрема у політичних промовах та у художніх текстах;
- визначити прийоми перекладу екологічної лексики у сучасних політичних промовах;
- встановити специфічну функції та способи перекладу екологічної лексики у художніх текстах.

Матеріалом дослідження послуговували промови шведської еко-активістки Грети Тунберг та президента США Джо Байдена, а також оповідання Теодори Дарвірі “The Pine Tree”.

Методи дослідження визначаються метою та завданнями роботи. Вирішення поставлених завдань здійснюється через описово-аналітичний метод (дослідження терміносистем у структурному та семантичному аспектах), метод контекстуального аналізу (функціонування екологічних термінів у текстах різних стилів), лінгвостилістичний метод аналізу термінів, а також через використання елементів кількісного аналізу.

Наукова новизна дослідження полягає у комплексному дослідженні структури і семантики екологічної лексики у текстах різних функціональних стилів та виявленні специфічного емоційного характеру у художніх текстах.

Теоретичне значення магістерської роботи включає характеристику екологічної лексики у художніх текстах.

Апробація роботи. Результати роботи обговорювались на XIII Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції за міжнародної участі “Foreign languages in use: academic and professional aspects”, 17 березня 2021 року, у м. Хмельницький у Хмельницькому університеті управління та права імені Леоніда Юзькова та опубліковано статтю “The pragmatic aspects of translating ecological lexis in the speeches of Greta Thunberg”.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний зміст дослідження викладено на 76 с. Повний обсяг дослідження – 85 с.

Було досліджено екологічну лексику у політичних промовах шведської еко-активістки Грети Тунберг і президента США Джо Байдена, а також у оповіданні Теодори Дарвірі “The Pine Tree”, що і дозволило виявити основні структурні та семантичні типи екологічної лексики і способи їх перекладу.

Терміносистема екології розвивається під впливом різних семантичних процесів. Вагомим джерелом появи екологічних термінів є словотвірні процеси (афіксація та словоскладання). Вони ведуть до появи нових лексичних одиниць, відповідно, характеризуються динамікою у функціонуванні, оскільки утворення нових слів зумовлена вимогами часу.

Методом суцільної вибірки ми проаналізували близько 250 одиниць, серед яких ми виявили 21% термінів утворених шляхом префіксації, 32% термінів утворених шляхом суфіксації, 12% термінів утворених внаслідок словоскладання.

Тематична класифікація дозволила виділити такі групи екологічної лексики: “природа та екологічна катастрофа”, “природа і небезпечна діяльність людини”, “антропогенна діяльність, що стосується екології”, “екологічні проблеми”, “природні явища”.

Домінуючими способами та прийомами перекладу екологічних термінів у текстах публіцистичного стилю є переклад за допомогою відповідників, описовий переклад, калькування та додавання.

У оповіданні Теодори Дарвірі “The Pine Tree” екологічна лексика в основному включає назви природних об’єктів і відрізняється метафоричною образністю, основним стилістичним засобом є розгорнута метафора, яка надає оповіданню психологічного та емоційного характеру. Основним прийомом перекладу екологічної лексики у текстах художнього стилю є дослівний переклад.

Перспективи подальших досліджень полягають у характеристиці екологічної лексики у текстах наукового та художнього стилів, зокрема у поезії та прозі.

SUMMARY

The rapid development of science and technology in the late XX – early XXI century has led to a violation of ecological balance, natural phenomena and processes on the planet. Environmental issues, in particular global warming, are being actively discussed at UN summits. Speeches by Swedish eco-activist Greta Thunberg, who advocates global warming and climate change, are widely heard. As a result, ecological lexis expands its boundaries and is used in political speeches and literary texts, a significant number of neologisms appear.

In the theory and practice of translation, the most controversial issues are related to the differentiation of environmental lexis. The principle of systematic structural and semantic types of ecological lexis needs more detailed consideration. In addition, the specifics of the translation of ecological lexis in publicistic and literary texts are poorly studied.

The topicality of the thesis is determined by the significant interest in the world to environmental lexis and environmental issues, and in accordance with its functioning in texts of different styles.

The object of the thesis is ecological terms in texts of different functional styles.

The subject of the thesis are structural and semantic types of ecological lexis and the main methods of its translation in publicistic and literary texts.

The purpose of the thesis is to clarify the structural and semantic types of modern ecological lexis and to determine the ways of translating this lexis depending on the functional style.

The purpose of the thesis involves completing the following **tasks**:

- to define the concept of term and give a general classification of terms;
- to provide a classification of environmental terms by structure and semantics;
- to identify structural and semantic types of ecological terms in publicistic texts, in particular in political speeches and literary texts;
- to determine the methods of translation of ecological lexis in modern political speeches;

- to establish specific functions and methods of translation of ecological lexis in literary texts.

The research material is speeches by Swedish eco-activist Greta Thunberg and US President Joe Biden, as well as Theodora Darviri's story "The Pine Tree".

The methods of the scientific research are determined by the purpose and the task of the thesis. The solution of the tasks is carried out through descriptive-analytical method (study of terminological systems in structural and semantic aspects), method of contextual analysis (functioning of ecological terms in texts of different styles), linguistic-stylistic method of term analysis, and through the use of quantitative analysis.

The scientific novelty of the thesis is a comprehensive study of the structures and semantics of environmental lexis in texts of different functional styles and identified a specific emotional nature in literary texts.

The theoretical significance of the thesis includes the characterization of ecological lexis in literary texts.

Approbation. The results were discussed at the XIII All-Ukrainian Scientific and Practical Internet Conference with International Participation "Foreign languages in use: academic and professional aspects", on March 17, 2021, in Khmelnytskyi at the Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law and published an article "Pragmatic aspects of translating ecological lexis in the speeches of Greta Thunberg".

Structure of the thesis. The master's thesis consists of an introduction, two sections, conclusions, a list of references and appendices. The main volume of the master's thesis is 76 pages. The total volume of the master's thesis is 85 pages.

Ecological lexis was studied in the political speeches of Swedish eco-activist Greta Thunberg and US President Joe Biden, as well as in Theodora Darwire's story "The Pine Tree", which allowed to identify the main structural and semantic types of ecological lexis and methods of its translation.

The terminological system of ecology develops under the influence of various semantic processes. Word-forming processes (affixation and word-formation) are an

important source of ecological terms. This leads to the emergence of new lexical units, respectively, characterized by dynamics in functioning, since the formation of new words is conditioned by the requirements of the time.

We analyzed about 250 units by the method of continuous sampling, among which we found 21% of terms formed by prefixation, 32% of terms formed by suffixation, 12% of terms formed by word formation.

The thematic classification allowed to distinguish the following groups of ecological lexis: "nature and ecological catastrophe", "nature and dangerous human activities", "anthropogenic activities related to ecology", "environmental problems", "natural phenomena".

Dominant methods and techniques of translation of ecological terms in publicistic style texts are translation by equivalent, descriptive translation, word for word translation and addition.

In the story "The Pine Tree" by Theodora Darviri, ecological lexis mainly includes the names of natural objects and differs from publicistic texts by metaphorical imagery, the main stylistic device being an extended metaphor that gives the story a psychological and emotional character. The main method of translating ecological lexis in literary style texts is word for word translation.

The possible directions of the further researches lie in the characterization of ecological lexis in texts of scientific and literary styles, in particular in poetry and prose.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ОСОБЛИВОСТІ ЕКОЛОГІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ	7
1.1. Термін як одиниця терміносистеми: визначення та класифікація	7
1.2. Структурно-семантичні особливості термінів.....	13
1.3. Способи перекладу термінологічних одиниць	17
1.4. Структурні та семантичні характеристики екологічної термінології	26
1.5. Способи перекладу екологічної термінології	33
Висновки до Розділу 1	37
РОЗДІЛ 2. СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ ЕКОЛОГІЧНИХ ТЕРМІНІВ	40
2.1. Способи та прийоми перекладу екологічних термінів у текстах публіцистичного стилю.....	40
2.2. Способи та прийоми перекладу екологічних реалій у текстах публіцистичного стилю.....	53
2.3. Особливості функціонування екологічних термінів у контексті художнього твору.....	60
2.4. Оціночний характер екологічної лексики в текстах публіцистичного стилю.....	65
Висновки до Розділу 2	72
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	74
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	77
ДОДАТКИ	82

ВСТУП

Швидкий розвиток науки та техніки наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття призвів до порушення екологічного балансу, природних явищ та процесів на планеті. Це посприяло тому, що забруднення довкілля перетворилося на найактуальнішу глобальну проблему людства. Проблеми довкілля, зокрема, глобального потепління активно обговорюються на самітах ООН. Широкого розголосу набувають промови шведської еко-активістки Грети Тунберг, що виступає за протидію глобальному потеплінню та зміні клімату. У зв'язку з цим екологічна лексика розширює свої межі і використовується в політичних промовах і художніх текстах, окрім того з'являється значна кількість неологізмів.

Увагу дослідників привертають як проблеми теоретичних засад термінознавства (І.М. Кочан, Т.Р. Кияк, В.М. Лейчик), так і питання пов'язані із застосуванням результатів теоретичних досліджень для гармонізації термінологічних систем (Т.Бадія, Дж. Загер, С. Райт, С.Д. Шелов). Досліджено термінотворчі процеси й окремі тематичні групи екологічної терміносистеми англійської мови (Т.А. Алесенко, І.Г. Гусева, Н.Г.Кантишева), розглянуто інноваційні процеси в лексиці екологічної сфери (Е.Г. Балюта, Ю.А. Зацний).

У теорії та практиці перекладу найбільш дискусійними є питання, що стосуються диференціації екологічної лексики. Більш детального розгляду потребує принцип системності структурних і семантичних типів екологічної лексики. Крім того, малодослідженою є специфіка перекладу екологічної лексики у текстах публіцистичного та художнього стилів. **Актуальність** дослідження зумовлена значним інтересом у світі до екологічної лексики та екологічної тематики, і відповідно до її функціонування у текстах різних стилів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Магістерська робота пов'язана з проблематикою наукової теми кафедри

германської філології та перекладознавства “Проблеми лексико-граматичної семантики, прагматики та стилістики в когнітивно-дискурсивній парадигмі”.

Об’єктом дослідження стали екологічні терміни у текстах різних функціональних стилів.

Предметом дослідження виступають структурні та семантичні типи екологічної лексики та основні прийоми її перекладу у публіцистичних та художніх текстах.

Мета роботи полягає у з’ясуванні структурних та семантичних типів сучасної екологічної лексики і визначенні способів перекладу цієї лексики в залежності від функціонального стилю.

Поставлена мета передбачає вирішення таких **завдань**:

- визначити поняття терміну та навести загальну класифікацію термінів;
- навести класифікацію екологічних термінів за структурою та семантикою;
- виявити структурні та семантичні типи екологічних термінів у публіцистичних текстах, зокрема у політичних промовах та у художніх текстах;
- визначити прийоми перекладу екологічної лексики у сучасних політичних промовах;
- встановити специфічну функції та способи перекладу екологічної лексики у художніх текстах.

Матеріалом дослідження послуговували промови шведської еко-активістки Грети Тунберг та президента США Джо Байдена, а також оповідання Теодори Дарвірі “The Pine Tree”.

Методи дослідження визначаються метою та завданнями роботи. Вирішення поставлених завдань здійснюється через описово-аналітичний метод (дослідження терміносистем у структурному та семантичному аспектах, метод контекстуального аналізу (функціонування екологічних термінів у текстах різних стилів), лінгвостилістичний метод аналізу термінів, а також через використання елементів кількісного аналізу.

Положення, що виносяться на захист:

1. Екологічний термін – це слово або лексична одиниця, що вербалізує знання про навколишнє середовище та обслуговує сферу природничих та природоохоронних наук. Екологічний термін, як і будь-який інший термін, характеризується певними вимогами до нього: вмотивованість, наявність дефініції, семантичні та структурні зв'язки, однозначність. До основних способів утворення екологічної лексики належать такі: афіксальний, словоскладання, аббревіація.

2. У промовах президента США Джо Байдена і шведської еко-активістки Грети Тунберг переважають терміни утворені шляхом афіксації та словоскладання.

3. У політичних промовах використовується загальноживана екологічна лексика, яка часто має емоційно-оціночне забарвлення. На лексичному рівні – це використання, спеціальної лексики в переносному значенні, слів, які використовують для передачі своїх або чийось почуттів, емоцій, настроїв. Емоційно-оцінна лексика в публіцистичних текстах носить підкреслений соціальний характер.

4. У художніх текстах екологічна лексика в основному включає назви природних об'єктів і відрізняється метафоричною образністю, основним стилістичним засобом є розгорнута метафора, яка надає оповіданню психологічного та емоційного характеру.

Наукова новизна дослідження полягає у комплексному дослідженні структури і семантики екологічної лексики у текстах різних функціональних стилів та виявленні специфічного емоційного характеру у художніх текстах.

Теоретичне значення магістерської роботи включає характеристику екологічної лексики у художніх текстах.

Практична цінність дослідження визначається можливістю використання його результатів у викладанні курсу теорії та практики перекладу, у спецкурсах науково-технічний переклад і мистецтво перекладу текстів.

Апробація роботи. Результати роботи обговорювались на XIII Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції за міжнародної участі

“Foreign languages in use: academic and professional aspects”, 17 березня 2021 року, у м. Хмельницький у Хмельницькому університеті управління та права імені Леоніда Юзькова та опубліковано статтю “The pragmatic aspects of translating ecological lexis in the speeches of Greta Thunberg” // Foreign languages in use: academic and professional aspects: збірник тез XIII Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції за міжнародної участі, Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2021. С. 61-63.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний зміст дослідження викладено на 76 с. Повний обсяг дослідження – 85 с.

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено його об’єкт та предмет, встановлено мету й завдання роботи, визначено матеріал дослідження, його методи, з’ясовано наукову новизну роботи, теоретичне значення та практичну цінність, сформульовано положення, що виносяться на захист, зазначено апробацію результатів дослідження.

У **першому розділі** висвітлено теоретичну й методологічну базу роботи та встановлено особливості екологічних термінів.

У **другому розділі** досліджуються екологічні терміни у текстах різних функціональних стилів, структурно-семантичні особливості, прийоми їх перекладу.

У **загальних висновках** підведено підсумки дослідження роботи.

Перелік використаних джерел нараховує 53 праць вітчизняних та зарубіжних вчених, 6 джерел довідкової літератури та 6 джерел ілюстративного матеріалу.

РОЗДІЛ 1. ОСОБЛИВОСТІ ЕКОЛОГІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

1.1. Термін як одиниця терміносистеми: визначення та класифікація

Однією з ключових проблем, які постійно обговорюються в лінгвістичній літературі, є проблема дефінування терміна. Існують різні погляди щодо його природи. Зокрема, Д.С. Лотте дотримується думки, що термін – це особливе слово [30, с. 15]. Г.О. Винокур вважає, що терміни – це не особливі слова, а лише слова в особливій функції. Будь-яке слово може виконувати роль терміна, яким би тривіальним воно не було [7, с. 18].

Різноманітність поглядів вчених щодо визначення терміна насамперед зумовлена підходами до оцінювання здатності такого слова позначати різні поняття. Водночас науковці намагаються знайти деякі глибинні ознаки термінів, які дозволяють їх відокремити від інших мовних одиниць й розчленувати всю множину термінів. Наприклад, Б. М. Головін та Р. Ю. Кобрін терміном вважають “...слово чи підрядне словосполучення, що має спеціальне значення, яке виражає формує професійне поняття й застосовується в процесі пізнання й освоєння наукових та професійно-технічних об’єктів і відношень між ними” [12, с. 5].

Говорячи про лінгвістичну природу терміна, слід зазначити, що низка науковців визнає термінами лише мовні одиниці, які мають дефініцію, і це є однією з основних ознак, на яких ґрунтується відокремлення фахової лексики від загальноживаних слів.

Так, О. В. Суперанська, Н. В. Подольська, Н. В. Васильєва декларують положення про те, що “...термін – це спеціальне слово (чи словосполучення), яке прийняте в професійній діяльності й уживається в особливих умовах; ...словесне позначення поняття певної галузі професійних знань; ...основний поняттєвий елемент мови спеціального призначення. ... Для свого правильного розуміння термін вимагає спеціальної дефініції (точного наукового визначення)” [43, с. 14]. Крім того, дослідники додають, що “...всередині свого термінологічного поля

термін однозначний. Терміни різних полів, які однаково звучать, – омоніми” [43, с. 14].

Дослідники термінології А. В. Крижанівська, Л. О. Симоненко, Т. І. Панько та ін. у своїх працях звертають увагу на те, що термін – це одиниця мови, покликана виражати поняття науки, техніки та інших спеціальних галузей, яка є невід’ємною частиною лексичної системи природної мови, що сприяє виконанню її пізнавально-інформативної функції, пов’язаної з фіксуванням і збереженням нагромаджених людством знань [29, с. 21].

І.С. Квитко, спираючись на різні визначення, пропонує таку дефініцію: термін- це слово чи словесний комплекс, що співвідноситься з поняттям певної організованої галузі пізнання (науки, техніки), що вступають у системні відносини з іншими словами та словесними комплексами й утворюють разом з ними в кожному окремому випадку та в певний час замкнену систему, яка характеризується високою однозначністю, інформативністю, точністю та експресивною нейтральністю [19, с. 21].

В.І. Карабан визначає термін як мовний знак, що репрезентує поняття спеціальної, професійної галузі науки або техніки. Він зазначає, що науково-технічні терміни становлять суттєву складову науково-технічних текстів [19, с. 21]

І.В. Арнольд визначає термін як слово або словосполучення, яке служить для чіткого вираження поняття, специфічного для якої-небудь галузі знання, виробництва або культури та яке обслуговує комунікативні потреби в цій сфері діяльності [17, с. 81].

Отже, термін – це спеціальне слово або словосполучення, яке слугує для вираження поняття професійної галузі науки чи техніки; для правильного розкриття свого значення вимагає дефініції.

Кожна галузь науки, мистецтва, виробництва, техніки має свою термінологію. Виокремлюють такі основні групи термінологічної лексики: математичну (*trapezoid* – *трапеція*, *abscissa* – *абсциса*, *nonconvex polygon* – *неопуклий многокутник*); фізичну (*magnetic storms* – *магнітні бурі*,

magnetolectric induction – електромагнітна індукція, *oscillating current* – змінний струм); мовознавчу (*permutation* – метатеза, *illocutionary act* – іллокуція, *convergence* – конвергенція); літературознавчу (*trochee* – хорей, *anti-utopia* – антиутопія); філософську (*epistemology* – гносеологія, *voluntarism* – волюнтаризм); фінансову (*beneficiary* – бенефіціар, *creditworthiness* – кредитоспроможність); хімічну (*berthollide* – бертолід); біологічну (*minute vessel* – капіляр); музичну (*feathering* – *demaue*, *tarantella* – тарантела) тощо.

Важливо зазначити, що термінологічна система кожної галузі складається з двох складових – термінології та терміносистеми.

Термінологія – 1) розділ мовознавства, що вивчає терміни (у цьому значенні все частіше використовується слово термінознавство); 2) сукупність термінів із певної мови чи галузі. Наприклад, ми можемо говорити про, українську, англійську, російську, польську, та іншу термінологію, а також про юридичну, математичну, технічну, хімічну термінологію тощо [11, с. 67].

Термінологія є джерелом терміносистеми. Терміносистема як модель певної галузі знань чи діяльності з'являється на ту пору, коли ця галузь склалася достатньою мірою, має свою теорію, виявила і усвідомила основні свої об'єкти і зв'язки між ними [17, с. 119]. Тобто, на відміну від термінології, терміносистема формується не разом із виникненням певної науки, а відповідно до етапів формування теорії або теорії цієї науки [11, с. 86].

Системність термінології обумовлена двома типами зв'язків, які надають сукупності термінів системних особливостей:

- логічними (у випадку якщо між поняттями певної галузі науки існують системні логічні зв'язки – і вони є в кожній науці – то терміни, які називають ці поняття, також мають бути системно пов'язані);
- мовними (хоча терміни позначають наукові поняття, вони залишаються одиницями природної людської мови, а тому мають усі зв'язки, характерні для загальноживаних слів – словотворчих, граматичних, синонімічних, антонімічних, полісемічних, тощо) [12, с. 80].

При всій багатогранності і різноманітності галузей наукового знання та притаманних їм понять існує ряд спільних ознак, які визначають суть терміна як особливої мовної одиниці. Серед основних вимог, які висуваються до термінів можна виокремити такі:

1) Системність. Кожен термін належить певній терміносистемі, у якій має термінологічне значення. Проте, за межами своєї терміносистеми він може мати зовсім інше значення, наприклад: термін *storage* позначає *пам'ять* в техніці, а в інших сферах вживається у значенні *склад*.

2) Наявність дефініції. Кожний термін має дефініцію, яка чітко окреслює його значення.

3) Точність. Термін повинен якнайповніше передавати зміст поняття, яке він позначає.

4) Однозначність. Якщо більшість слів загальноживаної мови багатозначні, то більшість термінів однозначні, що зумовлено їхнім призначенням. У випадку якщо термін багатозначний, автор повинен будувати текст так, щоб було зрозуміло значення.

5) Відсутність синонімів. Термінології не характерна синонімічність, яка може заважати взаєморозумінню.

6) Відповідність правилам і нормам певної мови.

7) Експресивна нейтральність. У своїй більшості терміни позбавлені емоційно-експресивного забарвлення. Але причинами певної інтенсивності деяких семантичних складових термінів можуть бути намагання підкреслити елітарність уявлення того, хто говорить, або намагання сховати свої наміри [19, с. 12].

Перелічивши основні ознаки, які науковці висувають до термінів, необхідно зазначити, що ці особливості є більш бажаними, ніж обов'язковими для великої кількості термінологічних одиниць. Стало популярним вважати, що однозначність та точність термінів, а також наявність повних термінів-еквівалентів в інших мовах – це не правило, а скоріше виняток із нього.

Якщо ми проаналізуємо термінологію, що використовується фахівцями певної галузі в наукових текстах, в професійному усному мовленні, введеному словники тощо, то виявиться, що деякі терміни вживаються лише в цій галузі, а деякі – в інших. Це вказує на те, що терміни різні за ступенем спеціалізації їхнього значення.

Залежно від ступеня спеціалізації значення терміни діляться на три основні групи:

1) Загальнонаукові терміни, тобто терміни, що використовуються майже у всій галузевій термінології, наприклад: *synthesis* – *синтез*, *conception* – *концепція*. Слід зауважити, що такі терміни можуть конкретизувати своє значення в певній термінології, наприклад: *осушувальна система*, *теорія походження мови*. Ця категорія охоплює загальну технічну термінологію (*агрегат*, *машина*).

2) Міжгалузеві терміни використовуються в кількох споріднених або й віддалених галузях. Мовознавці класифікують міжгалузеву термінологію на чотири групи: *мистецька і мистецтвознавча*, *суспільно-політична*, *спеціальна лексика сучасної української мови*, *спеціальна наукова термінологічна лексика*. Мистецька і мистецтвознавча група об'єднує театральну, кіномистецьку, музичну підсистеми. Суспільно-політична група включає такі підсистеми: історичну, педагогічну, юридичну, дипломатичну. Спеціальна лексика сучасної української мови поділяється на лінгвістичні та літературознавчі напрями. Спеціальна наукова термінологічна лексика охоплює біологічну, математичну, зоологічну, астрономічну, ботанічну, хімічну, фізичну підсистеми.

3) Вузькогалузеві терміни – це терміни, характерні лише для певної галузі, наприклад: *termination payment security* – *банківська гарантія*, *irrigation water* – *зрошувальна вода* [29, с. 124].

У мовленні науковців, окрім термінів, широко використовуються й інші спеціальні одиниці – професіоналізми та номенклатурні назви.

Професіоналізми – це слова або вислови, притаманні мові людей певної професійної групи. Професіоналізми визначають знаряддя праці, народні ремесла, виробничі процеси. Суттєва різниця між професіоналізмами і

термінами полягає в тому, що терміни – це офіційні наукові назви поняття, а професіоналізми – це розмовні, неофіційні замітники термінів (*пара – дві академічні години, вишка – вища математика*) [28, с. 124].

Номенклатура – сукупність назв конкретних об’єктів певної галузі науки, мистецтва, техніки тощо. Номенклатура складається з іменників та словосполучень, які передають як систему назв об’єктів певної науки, так і сукупність назв одиничних об’єктів. Розрізняють номенклатуру мовознавчу, медичну, хімічну, економічну (термін *валюта* і номенклатурні назви *євро, крона, долар* і т.п.) [30, с. 61].

Якщо одиницею терміносистеми є термін, то у межах номенклатури цю функцію виконує номен. Номен виступає як відносно довільний ярлик предмета конвенційно “прикріплений” представниками певної галузі знання, який не претендує на розкриття або принаймні часткове відображення його у формі лексичного значення [32, с. 15].

Б.Н. Головін і Р.Ю. Кобрін розмежовують три типи номінативних одиниць : номенклатурні слова, наукові терміни та виробничо-технічні терміни. Номенклатурні слова, на думку вчених, виражають одиничні поняття, які містять відомості лише про один предмет дійсності і реалізують предметні зв’язки. Наукові терміни виражають загальні поняття та реалізують поняттєві зв’язки. Виробничо-технічні терміни виражають загальні поняття, які відображають цілий клас однорідних предметів й актуалізують, подібно до номенклатурних слів, предметну віднесеність [13, с. 17].

Отже, номенклатурні одиниці у складі термінології розглядаються як особливі типи термінів, які співвідносяться з одиничними поняттями й актуалізують предметні зв’язки.

М.І. Мостовий виокремлює ще один вид терміна – паронім або торговельний знак. Внаслідок масового виробництва виникла наука створення торговельного знака. Вчені пов’язують його використання з вивченням мотивації поведінки клієнта. У процесі створення торговельного знака беруть до уваги психологічні фактори припущення переконання та семантичні, мнемонічні,

аналогові та інші особливості вживаного слова. При найменуванні об'єкта чи виду послуг враховується поєднання звукових характеристик та значення форми, змішані імітаційні процеси [33, с. 192].

Таким чином, основні визначення термінології формують уявлення про специфіку цієї лексики як сукупності понять, що відбивають науковий світогляд; низки спеціальних найменувань різних галузей знань; групи взаємопов'язаних термінів; підсистеми словникового складу літературної мови; штучно сформованого лексичного пласту.

1.2. Структурно-семантичні особливості термінів

Розвиток цивілізації супроводжується появою багатьох термінів у різних галузях науки та техніки. Оскільки переважна частина лінгвістичного фонду – це фахова лексика, то цілком природно, що лінгвісти приділяють особливу увагу вивченню структурно-семантичних особливостей терміна.

Терміни, як знакові одиниці, можна розглядати в трьох аспектах: з точки зору форми та структурних особливостей (синтаксичному), особливостей їх вживання (прагматичному) і значення (семантичному).

Структурні особливості термінів досить важливі для взаєморозуміння з точки зору формальної організації. Чим складніша структурна модель термінів, які функціонують в різних системах, тим важче декодувати термінологічні одиниці. Аналіз існуючих форм термінів дозволяє визначити більш продуктивні способи та моделі їх утворення, що дає можливість передбачити подальший розвиток системи.

В.І. Карабан поділяє терміни на наступні структурні типи: прості терміни (прості кореневі слова); похідні терміни (суфіксальні, префіксальні, суфіксально-префіксальні); складні терміни; терміни-словосполучення [17, с. 344].

Простий термін є непохідним, основа якого залишається незмінною та включає в себе головне значення слова. Складається з однієї кореневої морфеми,

до якої можуть приєднуватися морфологічні флексії: *border* – кордон, *adsorb* – адсорбувати, *cell* – клітина, *hormone* – гормон [17, с. 346].

Прості терміни утворюють шляхом конверсії. Конверсія належить до морфолого-синтаксичного типу словотворення. Конверсія є таким типом словотворення, коли власна парадигма слова є його засобом [25, с. 36], наприклад: *grow* (v) – *росту*, *growth* (n) – *зростання, збільшення*. Вказаний тип словотворення визначається тим, “що в ньому шляхом спеціального граматико-лексичного переосмислення того чи іншого слова відбувається його перехід з одного розряду слів у інший, тобто перехід слова з розряду однієї частини мови в іншу” [25, с. 37].

Похідні терміни – це терміни, в яких можливо виокремити словотворчі афікси та мотиваційні основи. Похідний термін містить у своєму складі одну кореневу та одну (або більше) афіксальну морфему. Виділяють три моделі утворення похідних термінів: суфіксальні, префіксальні, суфіксально-префіксальні) [27, с. 50].

Префіксальний метод полягає в додаванні до кореня суфіксів. Цей метод вважається більш ефективним ніж префіксальний, оскільки він не просто уточнює значення основи, а й створює в науково-технічній термінології семантично-монологічні терміни з різним значенням.

У англійській мові продуктивними є суфікси *-tion*, *-ment*, *-or*, *-ance*, *-ence*, *-er/or*, *-ant*, *-ing*, *-ity*, *-ness*. Наприклад: *punishment* – покарання, *endorser* – індосант, *claimant* – позивач.

Утворення похідних термінів за допомогою дериваційних морфем, тобто процес префіксації є менш популярним. У системі термінотворення англійської мови використовуються префікси *de-*, *sub-*, *im-*, *un-*, *re-*, *dis-*, *in-*, *inter-*, *ir-*, *anti-*. Наприклад: *dissolve* – розчинятися, *antibody* – антитіло, *unconvicted* – несудимий.

Крім афіксального способу утворення термінів, для позначення нових предметів, понять та явищ використовують словотвір. Наприклад: *eco-friendly* – екологічно чистий, *climate-friendly* – екологічно безпечний [57].

Словотворення – це засіб поповнення словникового складу мови новими словами для позначення виникаючих явищ культури і цивілізації чи його оновлення за рахунок нових засобів вираження [44, с. 123].

Складні терміни – слова, які складаються не менше як з двох компонентів та характеризуються графічною та семантичною цілісністю [17, с. 340].

За структурою компонентів композити поділяються на такі типи:

1) складні слова, що складаються з простих основ: *earthship* – *екологічно чистий будинок*;

2) складно-похідні слова: *environmental friendliness* – *екологічна безпека*;

3) складні слова, в яких один з компонентів є скороченням: *hightech* – *високі технології* [17, с. 343].

Сьогодні серед лінгвістів немає єдиної думки щодо природи термінологічних словосполучень. Ряд науковців називають їх фразеологічними одиницями. К.Я. Авербух визначає термінологічне словосполучення як смислове та граматичне поєднання двох або більше повнозначних слів, які служать для найменування спеціального професійного поняття.

За структурним складом англомовні терміни можна розподілити на:

1) однокомпонентні (*technosphere* – *техносфера*, *urbanization* – *урбанізація*).

2) двокомпонентні (*direct injection* – *пряме упрскування*, *explosive motor–двигун внутрішнього згоряння*)

3) багатоконпонентні (*low gravity fuel* – *паливо з малою питомою вагою*, *camshaft gear drive* – *шестеренний привід розподільного вала*).

Серед багатоконпонентних термінів переважають трикомпонентні, але зустрічаються й такі, що складаються з чотирьох або більше компонентів. Ще одну нішу терміносистеми займають аббревіатури (*MAC* – *maximum allowable concentration* – *ГДК* – *гранично допустима концентрація*) [58].

Поява нових слів у мові часто викликає певні труднощі при їх передачі у мові перекладу. Основними джерелами формування терміносистеми є запозичення, інтернаціоналізми та неологізми.

М. О. Медетова вважає, що запозичення термінів зумовлено:

1. Відсутністю відповідних еквівалентів для найменування нових понять у мові-реципієнті;
2. Спроби усунути полісемію та омонімію в термінології;
3. Уточнення семантичних відтінків терміна;
4. Функціонуванням у мові-реципієнта раніше запозичених структурно-однотипних елементів, які сприяють їх входженню до лексико-семантичної системи мови-реципієнта
5. Інтернаціональним характером запозичення термінів [25, с. 85].

У англійській терміносистемі налічується багато запозичень з французької мови: *reservoir* – резервуар; *leakage* – вилуговування.

Запозичення з латинської та старогрецької мов: *contamination* – радіоактивне забруднення води / ґрунту; *barometer* – барометер; *deposition* – ефективність поверхневого нанесення.

Інтернаціоналізми – це слова, які мають міжмовний характер вживання завдяки наявності однакового значення та аналогічного звучання в різних мовах [5, с. 102]. Елемент може називатися інтернаціональним тільки тоді, коли він існує принаймні у трьох неспоріднених мовах [10, с. 80].

Такі терміни набули статусу інтернаціоналізмів: *biology* – біологія; *urbanization* – урбанізація; *Joule effect* – ефект Джоуля, *Bufo coefficient* – коефіцієнт Бюфона.

Отже, в англійському дискурсі зустрічаються терміни, які утворено префіксальним, суфіксальним та префіксально-суфіксальним способом. Особливим типом термінів вважаються скорочені терміни, які набули широкого розповсюдження через розвиток науково-технічного прогресу. Аналіз словоскладання як способу утворення термінів довів, що структурно-семантичний тип є найбільш поширеним у термінології. Вірогідно, це пояснюється тим, що іменник як носій значення предметності є найпоширенішою частиною мови серед термінів.

1. 3. Способи перекладу термінологічних одиниць

Переклад наукової термінології посідає чільне місце в сучасному перекладознавстві. Культура інформаційного суспільства суттєво збагатила мову лексичними новоутвореннями такими як інтернаціоналізми, які мають свої особливості перекладу. Тому проблема перекладу термінології має стати предметом пильної уваги науковців.

Проблема перекладу термінів постала не сьогодні, тому вона має свою історію. Філософсько-методологічними засадами сучасних лінгвістичних досліджень визнаються здобутки О.О. Потебні, Г.Фреге, В. фон Гумбольдта, Г. Штайнталя. Сьогодні проблемою перекладу лексичних новоутворень у різних аспектах переймаються такі відомі лінгвісти як О.В. Суперанська, О.В. Мирошніченко, В.І. Карабан, А.В. Капуш, О.І. Дуда, Т.Р. Кияк, А.В. Кульчицька, розробки яких зробили значний внесок у розв'язання проблеми перекладу термінів.

При перекладі наукових текстів, перш за все, виникають певні жанрово-стилістичні та термінологічні труднощі. Термінологічні труднощі перекладу, насамперед, обумовлені відмінностями в картині світу англійської та української мов, відсутністю відповідників нових термінів у мові перекладу, особливостями термінотворення та словотвору в англійській та українській мовах, але існує ряд перекладацьких прийомів, які дозволяють при їх коректному використанні долати лексичні труднощі [11, с. 50].

З точки зору практики перекладу лексичні та фразеологічні елементи поділяються на дві групи: 1) ті, що мають відповідники у мові перекладу (*academic mobility* – *академічна мобільність*); 2) ті, що не мають відповідників в мові, на яку робиться переклад (*flamingy* – термін Інтернету). Перші називаються, одиницями, що мають еквіваленти у мові перекладу, а другі – безеквівалентними одиницями [17, с. 406].

В.І. Карабан поділяє еквівалентні одиниці на одноквівалентні (ті, що мають лише один перекладний відповідник); та багатоквівалентні (ті, що мають більше одного перекладних відповідників) [17, с. 408].

Знаходження лексичного еквівалента у мові перекладу є головним способом перекладу одноквівалентних термінів. Еквівалент – це постійний лексичний відповідник у мові перекладу, який зафіксований у словнику і точно збігається зі значенням даного слова [18, с. 280]. Важливу роль при перекладі фахових текстів відіграють одноквівалентні термінологічні одиниці. Вони служать опорними пунктами, за допомогою яких можна розкрити значення інших слів; вони дають можливість з'ясувати тематику тексту.

При перекладі багатоквівалентних термінів необхідно вибрати один, адекватний в даному контексті варіативний відповідник. Варіативні відповідники можуть бути зафіксовані в перекладних словниках, і тоді вони називаються словниковими варіантними відповідниками [18, с. 285].

Перекладацький еквівалент обирається на основі відповідності між лексичним та граматичним значенням слів тих мов, що беруть участь у перекладі, виходячи з контексту, ситуації та фонових знань [21, с. 41].

У випадку, якщо словник не містить точного еквівалента термінологічної одиниці або варіантні відповідники певного терміна взагалі не зафіксовані у словниках, використовують різні перекладацькі трансформації. Завдання перекладача полягає у коректному виборі того чи іншого прийому в ході перекладу, щоб якомога точніше передати значення кожного терміна.

Перекладацькі трансформації, як правило, поділяються на лексичні, граматичні, та стилістичні.

Лексичні трансформації використовуються при перекладі науково-технічних текстів, коли вихідний текст містить терміни з тієї або іншої професійної області, які не зафіксовані в мові перекладу або мають іншу структурно-функціональну впорядкованість у фаховій мові перекладу.

Головним видом лексичної трансформації є транскодування – такий спосіб перекладу, коли звукова або графічна форма слова вихідної мови передається засобами абетки мови перекладу [17, с. 456].

Виокремлюють чотири види транскодування:

1) транскрибування (коли звукова форма слова вихідної мови передається літерами мови перекладу). Наприклад: *Polaris* – *Поляріс*;

2) транслітерування (передача літерами українського письма літер англійського письма). Наприклад: *migrant* – *мігрант*;

3) змішане транскодування (транскрибування з елементами транслітерування). Наприклад: *overlock* – *оверлок*;

4) адаптивне транскодування (коли форма слова у вихідній мові адаптується до фонетичної або граматичної структур мови перекладу). Наприклад: *platform* – *платформа* [22, с. 169].

При транскодуванні здебільшого літерами мови передається вся форма, або більша її частина (адаптивне транскодування). Інколи використовується змішане транскодування, у тому випадку, коли більша частина транскодованого слова відбиває його звучання у мові перекладу, але разом з тим передаються й деякі елементи його графічної форми [25, с. 163].

Транслітерацію та транскрипцію використовують як основний прийом перекладу при передачі власних назв, географічних назв, назв народів та племен, назв компаній, ділових установ, спортивних команд, культурних об'єктів і т.п. Багато таких назв легко піддається транскрипції, рідше транслітерації [32, с. 203].

Досить часто транскодування термінів застосовується, коли термін у мові перекладу складається з міжнародних термінологічних елементів давньогрецького або латинського походження. Наприклад: *bigamy* – *бігамія*, *obturator* – *обтюратор*.

При перекладі термінів застосовують також інший прийом лексичних трансформацій – калькування. Калькування або дослівний переклад – це передача комбінаторного складу слова, коли складові частини слова чи фрази

перекладаються відповідними елементами мови перекладу. Калькування, як спосіб перекладу здебільшого застосовується під час перекладу складних за структурою термінів [17, с. 465]. Наприклад: *Customs Service* – митна служба, *mortgage tax* – іпотечний податок, *acquisition price* – ціна придбання, *self-loading* – самозавантаження.

Варто зазначити, що існує широка класифікація даного типу трансформації, яка включає в себе досить широкий спектр калькувань, серед яких варто виділити абсолютне або часткове калькування, змішане калькування, семантичне калькування.

Нерідко, обираючи між транскодуванням і калькуванням, перевагу надають калькуванню, так як в результаті транскодувань часто утворюються одиниці, що не мають сенсу у мові перекладу. Дослівний переклад можна застосовувати лише у тому випадку, коли утворений таким чином перекладний відповідник не порушує норм вживання і сполучуваності слів в українській мові. Калькування не завжди буває простою механічною операцією з метою перенесення вихідної форми у мову перекладу. Досить часто доведеться застосовувати різного роду трансформацій. Насамперед це стосується зміни кількості слів у словосполученні, порядку слів, афіксів, синтаксичного або морфологічного статусу слова [25, с. 101].

Лексико – семантичні трансформації – це спосіб перекладу лексичних одиниць іноземної мови шляхом використання одиниць мови перекладу, які не збігаються за значенням з вихідним, але можуть бути виведені логічно.

Одним з видів лексико-семантичних трансформацій є конкретизація. Під конкретизацією розуміють процес при якому одиниця більш широкого змісту перекладається в мові перекладу одиницею конкретного змісту. Даний спосіб перекладу, як правило, застосовується при перекладі слів із дуже широким або навіть розмитим значенням. До таких слів можна віднести: *things, matter, fact, concern, to come* [17, с. 468].

При перекладі з української мови іноді виникає необхідність замінити слово чи словосполучення з більш широким спектром значень, еквівалентом,

який конкретизує значення відповідно до контексту або стилістичних вимог. Наприклад, поняття "досліджувати" в українській мові в різних ситуативних умовах, а його конкретне значення значною мірою упорядковується контекстом; іноземною мовою це поняття буде відповідати різним одиницям у вузькому значенні, залежно від контексту [23, с. 101]. Наприклад: *to investigate* – досліджувати ринок (*to investigate the market*), *to research into* – досліджувати явище (*to research into the classical literature*), *to explore* – досліджувати місцевість (*to explore the environment*) [22, с. 104].

Генералізація здебільшого застосовується при перекладі загальнонаукового та загальнонародного шарів лексичного складу науково-технічних текстів. Оскільки використання даної трансформації може призвести до певної втрати точності інформації, застосовувати генералізацію слід лише в тих випадках, коли вживання у перекладі словникового еквівалента може призвести до порушення стилістичних або граматичних норм цільової мови [17, с. 367]. Наприклад: *compensation award* – рішення про відшкодування збитків.

Смисловий розвиток або модуляція – це заміна одного поняття іншим на основі їхньої логічної близькості чи суміжності. Прийом смислового розвитку полягає в заміні словникового відповідника при перекладі контекстуальним, логічно пов'язаним з ним. При цьому головна ідея залишається незмінною, так як поняття тісно пов'язане одне з одним. Оскільки всі самостійні частини мови діляться на три категорії: підмети, ознаки та процеси спостерігається ряд заміन всередині кожної категорії та між різними категоріями. Для передачі одного і того ж змісту засобами іншої мови часто байдуже, якою формою слова буде виражено цей зміст. Процес може бути замінений підметом, підмет – його ознакою, ознака – підметом або процесом. Під процесом розуміється стан або дія. Причинно-наслідкове відношення вважається найтипівішим прикладом смислового розвитку [17, с. 369]. Наприклад: *he dropped his watch* – Він випустив годинника, *his watch fell down* – його годинник впав [24, с. 56].

При перекладі науково-технічних текстів виникає багато труднощів пов'язаних не лише з перекладом окремих термінів, але й з передачею

коректного змісту кожної фрази, що не завжди може забезпечити буквальний переклад. Тому досить часто перекладачу доводиться застосовувати граматичні трансформації, які полягають у перетворенні структур речення в процесі перекладу згідно з нормами мови перекладу.

Заміна однієї частини мови на іншу – трансформація, яка застосовується, коли збереження частиномовної характеристики слова, що перекладається, призводить до порушення граматичних норм слововживання та норм мови перекладу. Така трансформація може застосовуватися для слів майже всіх частин мови і зазвичай супроводжується частково або повною перебудовою структури речення, що перекладається [26, с. 76].

При перекладі з англійської мови на українську перекладачеві іноді доводиться застосовувати граматичну трансформацію переставлення. Перестановка – це заміна розташування мовних елементів у тексті перекладу в порівнянні з текстом оригіналу [42, с. 74]. Найчастіше у процесі перекладу замінюється порядок слів і словосполучень у структурі речення.

Таким чином, в англійському реченні порядок розташування членів речення визначається правилами синтаксису: суб'єкт – предикат – об'єкт – обставина місця – обставина часу. В українському реченні на останнє місце стає “нове” за своїм значенням слово, яке вперше вживається у цьому реченні [17, с. 323].

До лексико-граматичних трансформацій відноситься: антонімічний переклад, описовий переклад, додавання, вилучення та контекстуальна заміна.

Антонімічний переклад або формальна негативація – вид трансформації, коли форма слова або словосполучення замінюється на протилежну (позитивна на негативну і навпаки), а зміст одиниці, що перекладається, залишається в основному подібним [42, с. 115]. Дана трансформація представлена трьома видами:

1) негативація (слово або словосполучення без формально вираженої суфіксом або часткою заперечувальної семи змінюється в перекладі на слово з

префіксом не- або словосполученням з часткою не, наприклад, *to ignore* – не помічати);

2) позитивація (слово або словосполучення з формально вираженою заперечувальною семою змінюється в перекладі на слово або словосполучення, яке не містить формально враженого негативного компонента, наприклад, *to disable* – блокувати);

3) анулювання двох наявних у реченні негативних семантичних компонентів, наприклад, *to disappear never* – завжди залишатися) [18, с. 34].

Описовий переклад – прийом перекладу нових лексичних елементів вихідної мови, коли слово, словосполучення, фразеологізм чи термін змінюється у мові перекладу словосполученням, яке адекватно передає зміст цього слова, словосполучення або терміна, наприклад: *wail* – автомобіль з високими динамічними якостями [18, с. 43].

Описовий переклад має відповідати наступним вимогам: 1) опис не має бути занадто складним та занадто багатослівним, так само і синтаксична структура не має бути складною; 2) переклад має точно передавати основний зміст позначеного вихідною одиницею поняття.

Застосовуючи описовий переклад потрібно слідкувати за тим, щоб словосполучення у мові перекладу повно і точно передавало всі основні ознаки поняття, позначеного словом оригіналу. Для того, щоб вірно використовувати даний прийом перекладу, потрібно розумітися на предметній сфері тексту, що перекладається, щоб правильно розкрити зміст позначеного неологізмом поняття.

Лексико-граматичний прийом додавання часто використовується при перекладі, щоб запобігти викривлення змісту у мові перекладу. Додавання – це вид трансформації, при якому в перекладі використовуються додаткові лексичні одиниці для передачі імпліцитних елементів змісту оригіналу [20, с. 84]. Наприклад: *long duration habitability* – тривале перебування людини в космосі, *rack limiter* – обмежувач ходу рейки.

Трансформація вилучення є прямо протилежною трансформації додавання. При перекладі і подальшій редакторській корекції до цього перекладацького прийому здебільшого звертаються, коли певні елементи смислу дублюються в оригіналі. Наприклад: *This is an apt remark to make.* – *Це влучне зауваження* [42, с. 32].

Важливо зазначити, що трансформація вилучення не є поширеною при перекладі науково-технічних текстів. Використовуючи її, необхідно стежити за тим, щоб у перекладі обсяг оригінальної інформації не був зменшеним.

Контекстуальна заміна – це такий вид трансформації, внаслідок якої перекладним відповідником стає слово або словосполучення, що не є словниковим відповідником і підібрано із врахуванням контекстуального значення слова та мовленнєвих норм і традицій мови перекладу [17, с. 376].

Як правило, контекстуальна заміна використовується, коли необхідно зробити повне переосмислення (при перекладі фразеологізмів), узагальнення (генералізація) або уточнення (конкретизація), замінити заперечну конструкцію на стверджувальну або навпаки (антонімічний переклад). Такий вид трансформації поєднує в собі елементи і застосовує прийоми як лексико-граматичних, так і лексико-семантичних перетворень [17, с. 379].

При перекладі наукових термінів у художній літературі виникає чимало труднощів, оскільки засоби вираження, притаманні мові науки, у художньому тексті змінюються, крім того функції мовних одиниць у різних за жанром текстах неоднакові. Власне практичному розробленню щодо перекладу термінів у художній літературі присвячена розвідка О.І. Павлової. Дослідниця зазначає, що входячи до різних жанрів художнього стилю, терміни набувають виразних стилістичних функцій, які має враховувати перекладач, їх використовують у прямому (у творах на відповідну тему) і переносному (як виразний зображальний засіб) значеннях. Термін зберігає свою номінативну функцію, але поставлений у невідповідний, може створювати іронічний або комічний ефект. При перекладу термінів у текстах художнього стилю використовують терміні-еквіваленти, проте можливі й інші трансформації. О.І. Павлова рекомендує

звернути увагу ще на одну особливість перекладу терміна в науковому тексті, а саме на велику взаємозалежність його елементів. Автор використовує терміни з метою створення цілісного сприйняття. Переклад термінів у художніх текстах не обмежений такими жорсткими вимогами, як у спеціальних текстах і наукових працях, від еквівалента не вимагається гранична точність відповідності терміна. У перекладі текстів художнього стилю можливе використання кількох еквівалентів, якщо вони своєю різноманітністю не порушують логічності сприйняття. Терміни в художній літературі це здебільшого елемент стилю, основа створення художнього образу, однак це не означає, що перекладач може вилучити термін або перекласти його не терміном. Навіть схожий за значенням синонім, який належить до іншої галузі науки або сфери життя може порушити всю цілісність сприйняття художнього образу [28, с. 143].

Отже, перекладацькі трансформації вважаються динамічними прийомами перекладу, які застосовуються перекладачем у тих випадках, коли неможливо знайти відповідник у словнику або ж його використання у певному контекстуальному патерні є некоректним. Трансформації можна поділити на комплексні лексико-граматичні, де перетворення відбуваються як і з лексичними, так і з граматичними одиницями вихідного тексту, та на міжрівневі, коли відбувається повноправний перехід від граматичних до лексичних одиниць мови і навпаки. Застосування перекладацьких трансформацій сприяє адаптації тексту оригіналу до норм мови перекладу, досягненню максимальної зрозумілості тексту перекладу.

1.4. Структурні та семантичні характеристики екологічної термінології

Швидкий розвиток науки та техніки наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття призвів до порушення екологічного балансу, природніх явищ та процесів на планеті. Це посприяло тому, що забруднення довкілля перетворилося на глобальну проблему. Екологічні проблеми набувають все більшого значення для сучасного суспільства, перетворюючись на важливий фактор повсякденного існування людства. Як наслідок, в кожній мові утворилися нові слова та терміни для позначення цих процесів, явища і засоби боротьби з ними.

Лексика на позначення екології є особливою лексико-семантичною підсистемою мови, до якої ми відносимо ядерну екологічну термінологію, лексико-фразеологічні одиниці, що використовуються у сфері екології, а також загальноживану лексику англійської мови [1, с. 20].

Семантичне ядро екологічної термінології складають терміни (*ecosystem* – екосистема, *environment* – довкілля, *pollution* – забруднення, *emission* – викид тощо).

Таким чином, для визначення екологічної семантики вживаються складені терміни поряд з простими термінологічними одиницями, які за допомогою різночастиномовного упорядкування компонентів виявляють структурні та семантичні характеристики досліджуваної терміносистеми, що дозволяє лише в їх поєднанні вірно визначити належність одиниць до екологічної термінології [34, с. 120].

Структурно-семантична упорядкованість термінів на позначення екологічних понять досягається внаслідок створення горизонтальних термінологічних рядів, що групуються навколо терміноелемента або стрижневого терміна (*phytocenosis*, *phytobentos*, *phytoplankton*, *phytomass*, *phytocenology*, *phytomelioration* – в даному горизонтальному ряді класифікаційну функцію виконує терміноелемент грецького походження *phyto-*, що вказує на зв'язок з поняттям «рослина») [1, с. 25].

Терміни-словосполучення, як правило, виявляють найбільш класифікуючі властивості, до складу яких входить термін – виразник родового поняття: *emission* – викид, *organized industrial emission* – організований промисловий викид, *power plant emission* - викид теплоелектростанції [35, с. 128].

Системність екологічних термінів підпорядковується, з одного боку, внутрішнім закономірностям мовної системи, а з другого відображає структуру понять екологічної галузі знань, що описуються цими термінами.

Лексико-семантичне поле має ієрархічну будову. Воно складається з лексико-семантичних груп, а лексико-семантичні групи з менших за обсягом мікросистем – синонімічних рядів, антонімічних пар, гіперо-гіпонімів, конверсивів тощо [34, с. 121]. Лексико-семантичне поле галузі екології охопило велику кількість побутової та загальнонавчальної лексики, у складі якої можна виділити три шари лексичних одиниць:

- 1) слова у своєму прямому номінативному значенні (*earth, ground, soil*);
- 2) слова в переносному значенні (*go green, biodiversity, slow virus*);
- 3) спеціалізовані слова (*ammonia nitrogen, bacteria, polluter*), які мають термінологічне значення у своїй підмові і нетермінологічне – у складі загальнонаукової лексики мови [6, с. 315].

Ядро екоконцепта формують ключові лексеми, визначені за допомогою словників та енциклопедій шляхом аналізу різноманітних контекстів на засадах корпусної лінгвістики.

Екоконцепт – це багатовимірне утворення, що включає не тільки понятійно-дефініційні характеристики, а й конотативні, образні, оціночні та асоціативні характеристики екологічних понять, явищ, процесів, тобто всього, що складає систему когнітивних знань в екологічній науці [6, с. 165].

До лексичних мовних засобів, що формують екоконцепт належать:

- 1) екологічні терміни (*habitat* – природне середовище, *dewpoint* – точка роси, *peritichzone* – неритична зона) однокомпонентні, двокомпонентні та терміни словосполучення, що містять у собі цілісний та образний компоненти. Цілісний компонент екологічних термінів може бути позитивним (*environmental safety* –

екологічна безпека, *resource preservation* – збереження ресурсів, *rehabilitation* – відновлення) і негативним (*depletion* – виснаження, *pollution* – забруднення), що й визначає їх місце на шкалі екологічних цінностей/екологічних небезпек.

2) екологічні реалії – слово або словосполучення, що позначають екологічні об'єкти поняття або явища, притаманні одній лінгвотрадиції, що зіставляються, але відсутні в іншій (*Yellowstone National Park* – Єллоустоунський національний парк або Національний парк “Єллоустон”, *Good Friday Earthquake* – землетрус у Страсну п'ятницю, *Exxon Valdez oil spill* (*Alaska Oil Spill*) – розлив нафти з танкера Ексон Вальдез);

3) екологічні символи, які з погляду національно-культурної зумовленості можуть бути моноетнічними/етноспецифічними (*Three Mile Island Accident* – Аварія на АЕС Три-Майл-Айленд), та поліетнічними/глобальними (*Nuclear Winter* – ядерна зима, *Grand Canyon* – Великий Каньйон або Національний парк Гранд-Каньйон);

4) еконеологізми – лексичні одиниці із фіксованим значенням у відповідному словнику, які вербалізують нові предмети, явища та процеси, пов'язані з охороною довкілля та екологічною діяльністю людини (*eco-anxiety* – піклування про теперішній і майбутній стан довкілля, *eco-guard* – загін “екоренджерів”, які стежать за тим, щоб не убивали тварин, занесених у “Червону книгу”, особливо представників “харизматичної мегафауни”, *warmist* – особа, яка переконана у тому, що сучасна тенденція до глобального потепління є результатом антропогенних факторів);

5) аббревіатури (*NOPE* (*not on planet earth*), для позначення негативного ставлення до будівництва, *NOTE* (*Not over there, either*), для введення поняття безкомпромісного ставлення до нового, особливо комерційного будівництва у певній місцевості) [38, с. 125].

Екологічні терміни вважаються найлегшими для перекладу, оскільки вони досить швидко отримують статус інтернаціональних, а отже мають прямі відповідники. При перекладі екологічних символів та екологічних реалій,

головним завданням для перекладача є збереження їх понятійного компоненту та етноспецифіки.

Окрему групу екологічних одиниць складають терміни-концепти, які розглядаються як трикомпонентні утворення, що містять у собі, фактуальний, ціннісний та образний елементи [6, с. 34].

Ціннісний компонент екологічних термінів-концептів може бути позитивним і негативним, що й визначає їх місце на шкалі екологічних цінностей/екологічних небезпек. Культурна зумовленість компоненту екологічних термінів-концептів визначає специфіку їх перекладу. З одного боку, процес пошуку адекватних перекладацьких відповідників ускладнюється. З іншого боку, діапазон можливостей при виборі певного відповідника в кожному конкретному випадку розширюється [38, с. 78].

Таким чином, лексико-семантичні поля галузі екології можна концептуалізувати та категоризувати за трьома екоконцептами:

1) природо-орієнтовані лексичні поля (*biodiversity* – *біорізномаліття*, *biosphere* – *біосфера*) категоризуються та концептуалізуються в екоконцепт – *природокористування* – охорона природи, раціональне використання природних ресурсів;

2) технічно-орієнтовані (*manufacture* – *виробництво*, *technosphere* – *техносфера*) лексичні поля категоризуються та концептуалізуються в екоконцепт *глобальна екологія* – явища природи впливають на саму природу і людину: землетруси, зміна клімату;

3) соціально-орієнтовані (*sustainable development* – *сталий розвиток*, *astrosphere* – *астросфера*) лексичні поля категоризуються та концептуалізуються в екоконцепт – *екологія людини* – людська діяльність, взаємозв'язок з природою, відходи, їх використання та утилізація, забруднення повітря та водних ресурсів [34, с. 120].

Структурні особливості термінів є досить важливими для взаєморозуміння з точки зору формальної організації. Аналіз існуючих форм термінів дозволяє

визначити більш продуктивні способи їх утворення, що дає можливість передбачити подальший розвиток системи.

Екологічні терміни представлені наступними структурними типами: прості терміни, похідні терміни, складні терміни, термінологічні словосполучення та скорочення.

Прості терміни складаються з однієї кореневої морфеми, до якої можуть приєднуватися морфологічні флексії. [17, с. 345]. Здебільшого прості терміни означають базові поняття, що давно стали фундаментом у галузі екології. Прикладом таких термінів є: *air – повітря, horizon – горизонт, environment – середовище*.

Похідні терміни – це терміни, в яких можливо виокремити словотворчі афікси та мотиваційні основи. Виділяють три моделі утворення похідних термінів: суфіксальні, префіксальні, суфіксально-префіксальні) [25, с. 154].

Способом суфіксації утворюються терміни, за допомогою додавання суфіксів до їх основ.

Наприклад, суфікс *-er/or* досить часто використовується для утворення назв обладнання, наприклад: *soil-indicator – ґрунтовий показник, soil conserver – закріплювач ґрунту*.

Суфікс *-less* утворює від іменників прикметники, наприклад: *harmless – нешкідливий*.

Суфікс *-ing* використовується для утворення найменувань процесів, наприклад: *grubbing – культивування ґрунту, riping – вимивання ґрунту, liming вапнування, forcing – позитивний вплив, conditioning – покращення ґрунту, handling – обробка ґрунту*).

Суфікс *-age* з'явився в англійській мові внаслідок запозичення з латинської мови. Він бере участь в утворенні наступних термінів: *acreage – нафтова площа в акрах, haulage system – система транспортування вугілля*,

Суфікс *-ment* віднесений до числа малопродуктивних. За допомогою цього суфікса були утворені наступні терміни: *improverishment – виснаження ґрунту*.

Утворення похідних термінів за допомогою дериваційних морфем, тобто процес префіксації можна простежити на таких прикладах: *acidity coefficient* – коефіцієнт кислотності шахтних вод, *underconsumption* – недостатнє споживання.

Можна навести численні приклади, що свідчать про надзвичайну продуктивність у новому сторіччі екологічного префікса *eco-*. Такими прикладами є досить поширені неологізми *eco-sceptic* – людина, яка скептично ставиться до “екорадикалізму” а також інновації *ecoterrorist*, *eco-scam* [12, с. 23].

Творення термінів за допомогою суфіксів *cross-*, *after-*, *dis-*, *mis-*, *in*, *sub* можна побачити на наступних прикладах: *crossbedding* – діагональна шаруватість, *afterdamp* – газова суміш після вибуху або пожежі (у вугільній шахті), *subsection* – підсекція, *disbond* – порушення пов’язаності, *unknown mineral* – невідомий мінерал, *misconvergence* – порушення збіжності.

Ще одним морфологічним способом утворення екологічних термінів є словотвір. Під словотвором розуміють правила творення мовних одиниць за певними моделями та схемами, систему способів та засобів творення нових слів [17, с. 376]. Наприклад: *climate-friendly* – безпечний для клімату, *bio-fertilization* – внесення біологічних добрив.

За структурою компонентів складні екологічні одиниці поділяються на такі типи:

1) складні слова, що складаються з простих основ: *wind-farm* – вітрова електростанція;

2) складно-похідні слова: *environmental friendliness* – екологічна безпека;

3) складні слова, в яких один з компонентів є скороченням: *agro-biotech* – агробіотехнологія;

4) лексикалізовані синтаксичні утворення: *off-the-grid* – прикметник, що людини, родини та житла, які більше не потребують послуг комунальних підприємств, електро- та водопостачання [30, с. 13].

В останні десятиліття продовжується фразотворча активність лексеми *green*. Прикладами нових словосполучень із цією лексемою є неологізми *green building* – екологічно чистий будинок, *green energy* – екологічно чиста енергія, *green accounting* – система економічних показників, що враховує вплив виробництва і споживання на навколишнє середовище. Продовжують створюватися і нові похідні лексеми з семантичним неологізмом *green*. Як приклад, можна навести дієслово *regreen*, що вводить поняття “екологічно відновлювати” певну територію, що постраждала в результаті економічної діяльності людини [30, с. 23].

Варто зупинитися на окремих засобах створення екологічних неологізмів. Останнім часом виникає цілий ряд “екологічних” акронімів. Для прикладу можна навести *NOPE* (*Not on Planet Earth*), для позначення негативного ставлення до будівництва, *NOTE* (*Not over there, either*), для введення поняття безкомпромісного ставлення до нового, особливо комерційного будівництва у певній місцевості, *BANANA* (*Build Absolutely Nothing Anywhere Near Anything*) для відбиття радикально-екстремістського ставлення до нового будівництва. Можна помітити, що неологізми-акроніми створюються, здебільшого, з урахуванням “символічного ефекту”. Прикладом такого символізму служить і нещодавно створений акронім *PAWS* (*Public for Animal Welfare Society*) [31, с. 22].

Отже, лексика на позначення екології є особливою лексико-семантичною підсистемою мови, до якої відносять ядрну екологічну термінологію, лексико-фразеологічні одиниці, а також загальноживану лексику англійської мови. В англійському дискурсі зустрічаються екологічні терміни, які утворено префіксальним, суфіксальним і суфіксально-префіксальним способом. Внаслідок науково-технічного прогресу скорочені терміни набувають широкого розповсюдження.

1.5. Способи перекладу екологічної термінології

Поняття “екологія” вважається комплексною наукою про виживання в навколишньому середовищі. Це поняття співвідноситься з екологічною терміносистемою, що насамперед обслуговує вузькоспеціальну галузь екологічних знань і складає основу екологічної лексики [36, с. 6].

Кількість термінологічної лексики постійно зростає. До такої лексики належать усі слова, які в мові об’єднані під загальною назвою – терміни. Екологічні терміни - це слова або лексичні одиниці, що вербалізують знання про навколишнє середовище та обслуговують сферу природоохоронних або природничих наук. Екологічні терміни, як і будь-які інші терміни, характеризуються певними вимогами: вмотивованість, однозначність, семантичні та структурні зв’язки [46, с. 53].

Передача англійських термінів на українську мову вимагає знання тієї галузі, якої стосується переклад. При передачі екологічної літератури з англійської мови на українську важливе значення має взаємодія терміну з контекстом. Таким чином легше дізнатися значення слова.

Дискусійними залишаються питання виявлення й диференціації екологічної термінології та принципу системності при перекладі екологічної термінології.

Екологічний дискурс є основною сферою функціонування екологічної лексики. Соціокультурна специфіка екологічного дискурсу виявляється в таких його ознаках, як динамічність і неоднорідність, що призводить до зростання частоти вживання екологічної лексики та збільшення гнучкості валентності її одиниць [4, с.134].

З позицій перекладу в екологічній лексиці виділяють:

- 1) екологічні терміни (*habitat, dewpoint*);
- 2) екологічні реалії (*Good Friday Earthquake, Alaska Oil Spill*);
- 3) екологічні символи, що з огляду на національно-культурну зумовленість можуть бути етноспецифічними (*Three Male Island Accident, Nuclear Winter*);

4) екологічні терміни-концепти (*nature protection*) [4, с. 17].

Частина екологічної термінології, достеменно відома тільки вченим-екологам, називається вузькоспеціальною, тобто не належить до загальноживаної термінології й використовується лише в наукових текстах, призначених для фахівців. Водночас багато одиниць екологічної лексики залежно від контексту можуть перетворюватися з терміна на реалію чи навпаки. Таким чином, для адекватного перекладу таких одиниць екологічна лексика проходить етап передперекладацького аналізу вихідного тексту.

Насамперед, особливості перекладу екологічної лексики залежать від типів текстів екологічної тематики і статусу екологічної лексики (екологічні терміни, екологічні реалії, екологічні символи, екологічні терміни-концепти).

Словникова стаття відрізняється від спеціальних текстів екологічної тематики спеціального словника, оскільки є найбільш жорстко детермінованим типом тексту. При перекладі словникової статті обов'язковим є відтворення її інформативної функції, оскільки одиниці екологічної лексики, які в інших текстах можуть функціонувати як екологічні реалії, екологічні символи, екологічні терміни-концепти виступають у словниковій статті власне термінами [10, с. 86].

Серед спеціальних й неспеціальних текстів екологічної тематики проміжне положення посідає екологічний звіт, оскільки різні типи звітів можуть бути адресовані як професіоналам, так і непрофесіональним читачам. Відповідно до цього тематичний контекст впливає на розподіл одиниць з різним статусом у екологічному словнику. У тих частинах звіту, де наводяться технічні описи та статистичні дані, переважають екологічні терміни [19, с. 56].

Важливу роль також відіграє критерій оцінності. Дотримання критеріїв термінологічності й аксіологічності при перекладі текстів цього типу варіативне й облігаторне, а дотримання критеріїв етноспецифічності й символічності варіативне й факультативне [21, с. 113].

З урахуванням вимог до перекладу термінів при трансляції термінів у спеціальних текстах екологічної тематики переважно використовуються

інваріантні чи варіантні відповідники, зафіксовані у спеціальних словниках. За способом перекладу такі відповідники поділяються на три групи:

До першої групи належить транскодування (транскрипція і транслітерація) досить часто використовується в тих випадках, коли терміни складаються з інтернаціональних терміноелементів грецького або латинського походження (*genovariation* – *геноваріація*, *nutrient* – *нутрієнт*);

Друга група репрезентована кальками: 1) поморфемними (*photocontrol* – *фоторегуляція*) та 2) семантичними (*dystrophic lake* – *дистрофне озеро*).

Третя група представлена тлумаченням значення, описовим перекладом, дескриптивною перифразою (*rawin* – *визначення параметрів вітру методом радіолокації*, *genecology* – *вивчення взаємодії генотипів та середовища*) [42, с. 113].

Дескриптивна перифраза домінує у перекладі екологічних термінів, що не мають словникових відповідників (*bioventing* – *вентилювання забруднених ґрунтових вод для стимуляції мікробіологічного розкладання*, *body burden* – *вміст шкідливих чи радіоактивних речовин в організмі*).

У спеціальних екологічних текстах екологічні реалії становлять периферію ЕкоЛ. У словникових статтях спеціальних словників домінантні типи реалій представлені: 1) назвами національних законодавчих документів, що регулюють природоохоронну діяльність (*Oil Pollution Act* – *закон США про забруднення нафтою*); 2) назвами національних природоохоронних і дослідницьких організацій (*Soil Conservation Service* – *Служба охорони ґрунтів Міністерства сільського господарства США*); 3) назвами національних природоохоронних проектів і програм (*Migratory Bird Conservancy* – *Державна програма США із захисту перелітних птахів*) [4, с. 15].

У наведених вище прикладах, способом відтворення реалій обрано комбіновану реномінацію, що складається з лексичної кальки та дескриптивної перифрази або лексичної кальки та дописування, залучених із метою введення до тексту перекладу вказівки на місце або час, чим і досягається його максимальна інформативність.

Слід зазначити, що екологічно-небезпечні події, що мали серйозні наслідки, у різних типах текстів екологічної тематики можуть мати різні назви: *Great Alaskan Earthquake – Portage Earthquake - the 1964 Alaska earthquake*. Однак, навіть якщо в оригіналі використовується нетермінологічний варіант такої назви, перекладачі дотримуються вимог до типу тексту й застосовують дескриптивну перифразу [47, с. 158].

Екологічні символи у спеціальних текстах екологічної тематики набувають статусу термінів або реалій і передаються здебільшого інваріантними чи варіантними відповідниками (*nuclear winter – ядерна, Midas syndrome – синдром Мідаса*), дескриптивною перифразою (*biodiversity – біологічна різноманітність видів*), кальками різного типу чи комбінованою реномінацією (*the Grand Canyon – Національний парк Гранд-Каньйон, Three Mile Island accident – аварія на АЕС Три-Майл-Айленд, США*) [47, с. 160].

Більшість неспеціальних текстів екологічної тематики мають широку аудиторію і охоплюють не стільки реальні екологічні проблеми у вузькому сенсі, скільки їхні економічні, політичні, соціальні, психологічні, морально-етичні аспекти. Тому в цих текстах домінують екологічні терміни загальновідомі та зрозумілі навіть нефахівцям. Як правило, такі терміни перекладаються за допомогою еквівалентних або варіантних словникових відповідників (*biotechnology – біотехнологія, greenhouse effect – парниковий ефект*).

Для перекладу екологічних термінів у неспеціальних текстах екологічної тематики широко застосовується дескриптивна перифраза: *renewables – альтернативні джерела енергії, climate refugees – постраждали від глобального потепління; frankenfood – геномодифіковані продукти* [50, с. 113].

До основних способів і прийомів відтворення реалій при перекладі неспеціальних текстів екологічної тематики належать: комбінована реномінація (*Diablo Canyon – АЕС Діаболо Каньйон, АЕС Diablo Canyon*), транскодування (*Полонина – Polonyna*) калькування (*Mormon cricket – мормонський цвіркун*) дескриптивна перифраза (*Clear Skies Initiative – запропонована президентом Дж. Бушем стратегія зниження викидів в атмосферу*) [48, с. 143].

Контекстуальні заміни можливі при відтворенні символів у перекладі (*Hazard or healer – Небезпечна цілюща вода*).

Специфіка художніх текстів полягає в тому, що на відміну від спеціального тексту, в якому автор допомагає читачеві зрозуміти суть конкретного екологічного явища, поет використовуючи художні образи, ніби переносить читача в те саме явище, змушуючи пережити його суб'єктивно. Тому екологічна термінологія в художньому дискурсі метафоризована та символізована, що дозволяє залучати до перекладу різні контекстуальні відповідники. Таким чином, дотримання загальних вимог до перекладу художнього тексту й відтворення його метасеміотичної функції забезпечує адекватне відтворення власне екологічних лінгвоконцептів [28, с. 231].

Отже, у спеціальних типах текстів екологічні терміни перекладаються за допомогою кальок, більшість яких є стійкими відповідниками, повними або частковими (прямими чи варіантними) та дескриптивної перифрази. У неспеціальних типах текстів екологічної тематики застосовуються такі перекладацькі відповідники і трансформації: для екологічних термінів – варіантні або контекстуальні відповідники, дескриптивна перифраза; для екологічних символів – контекстуальні відповідники, контекстуальні заміни, комбінована реномінація, дескриптивна перифраза; для екологічних реалій – комбінована реномінація, дескриптивна перифраза, контекстуальні заміни. Домінування певних видів екологічної лексики ставить перед перекладачем різноманітні завдання, пов'язані з частотою вживання екологічних лексем й адекватністю їх відтворення не тільки в текстах екологічного дискурсу, а й у текстах суміжних дискурсів.

Висновки до Розділу 1

Термін – це спеціальне слово або словосполучення, яке слугує для вираження поняття професійної галузі науки чи техніки; для правильного розкриття свого значення вимагає дефініції. Науковий термін має однозначно і

точно визначати чітко означене спеціальне поняття будь-якої галузі науки, мистецтва, техніки тощо.

Серед основних вимог до термінів виокремлюємо: системність, наявність дефініції, точність, однозначність, відсутність синонімів, відповідність правилам і нормам певної мови, експресивна нейтральність.

За структурою терміни поділяються на: прості терміни (прості кореневі слова); похідні терміни (суфіксальні, префіксальні, суфіксально-префіксальні); складні терміни; терміни-словосполучення.

З точки зору практики перекладу лексичні та фразеологічні елементи поділяються на дві групи: 1) ті, що мають відповідники у мові перекладу 2) ті, що не мають відповідників в мові, на яку робиться переклад. У випадку, якщо словник не містить точного еквівалента термінологічної одиниці або варіантні відповідники певного терміна взагалі не зафіксовані у словниках, використовують різні перекладацькі трансформації. Перекладацькі трансформації, як правило, поділяються на лексичні, граматичні, та стилістичні.

Екологічна термінологія є однією з найактуальнішою та найперспективнішою для дослідження, зокрема, у світлі глобалізаційних процесів. Екологічна система формується під впливом внутрішніх та зовнішніх чинників. Внутрішні чинники пов'язані з семантичними процесами в середині наявних термінів, а зовнішні чинники пов'язані з встановленням контактів між державами в сфері екології та процесами глобалізації.

Екологічна термінологія англійської мови розвивається під впливом різних семантичних процесів. Вона є динамічною та зазнає впливу глобалізації, внаслідок цього у мові утворюються неологізми. Продуктивним джерелом формування екологічної термінологіки є словотвірні процеси: афіксація, складання основ, конверсія.

З позиції перекладознавства екологічна лексика поділяється на: 1) екологічні терміни, 2) екологічні реалії, 3) екологічні символи 4) екологічні терміни-концепти. Найменші труднощі при перекладі викликають екологічні терміни, адже вони швидко набувають статусу інтернаціональних, і відповідно,

одержують прямі відповідники. При перекладі екологічних реалій та екологічних символів головним завданням є збереження їх понятійного компонента та етноспецифіки.

У спеціальних типах текстів екологічні терміни перекладаються за допомогою кальок, більшість яких є стійкими відповідниками, повними або частковими (прямими чи варіантними) та дескриптивної перифрази.

У неспеціальних типах текстів екологічної тематики застосовуються такі перекладацькі відповідники і трансформації: для екологічних термінів – варіантні або контекстуальні відповідники, дескриптивна перифраза; для екологічних символів – контекстуальні відповідники, контекстуальні заміни, комбінована реномінація, дескриптивна перифраза; для екологічних реалій – комбінована реномінація, дескриптивна перифраза, контекстуальні заміни.

Домінування певних видів екологічної лексики ставить перед перекладачем різноманітні завдання, пов'язані з частотою вживання екологічних лексем й адекватністю їх відтворення не тільки в текстах екологічного дискурсу, а й у текстах суміжних дискурсів.

РОЗДІЛ 2. СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ ЕКОЛОГІЧНИХ ТЕРМІНІВ

2.1. Способи та прийоми перекладу екологічних термінів у текстах публіцистичного стилю

Матеріалом нашого дослідження виступають промови шведської еко-активістки Грети Тунберг, що виступає за протидію глобальному потеплінню та зміні клімату та президента США Джо Байдена. Проблеми довкілля, зокрема, глобального потепління активно обговорювалися на конференції Організації Об'єднаних Націй зі зміни клімату у 2021 році, також відома як COP 26. Метою даної конференції є запобігання забрудненню планети, а також стабілізації концентрації парникових газів в атмосфері, які дозволять відвернути стрімке потепління і глобальну кліматичну катастрофу. Конференція завершилася схваленням глобальної угоди про прискорення дій щодо клімату.

Відібрані терміни було проаналізовано відповідно до класифікації, наведеної у попередніх розділах.

З позицій перекладу в екологічній лексиці виділяють:

1) екологічні терміни (*habitat, dewpoint, neriticzone*) однокомпонентні, двокомпонентні та терміни словосполучення, що містять у собі цілісний та образний компоненти. Цілісний компонент екологічних термінів може бути позитивним (*environmental safety, resource preservation, rehabilitation*) і негативним (*depletion, pollution*), що й визначає їх місце на шкалі екологічних цінностей/екологічних небезпек.

2) екологічні реалії (*Yellowstone National Park, Good Friday Earthquake, Alaska Oil Spill*);

3) еконеологізми (*green building, green energy*) [4, с. 17].

Екологічні терміни вважаються найлегшими для перекладу, оскільки вони досить швидко отримують статус інтернаціональних, а отже мають прямі відповідники. При перекладі екологічних реалій, головним завданням для перекладача є збереження їх понятійного компоненту та етноспецифіки.

Методом суцільної вибірки ми проаналізували близько 250 одиниць, наприклад: *ecosystem disturbance* – порушення екосистеми, *precipitation changes* – зміни, *heat-island* – острів теплого повітря, *air-pollutant* – атмосферна забруднююча речовина, *zero-emission* – з нульовим рівнем викидів, *global warming* – глобальне потепління, *emission* – викиди, *irreversible chain reaction* – безповоротна ланцюгова реакція, *climate justice* – кліматична справедливість, *E-waste* – електронні відходи, *greenhouse gas emissions* – викиди парникових газів.

Продуктивним джерелом появи екологічних термінів в англійській мові є словотвірні процеси. Вони завжди ведуть до утворення нової лексичної одиниці, відповідно, характеризуються динамікою у функціонуванні, оскільки поява нових слів, здебільшого, зумовлена вимогами часу. У нашому дослідженні словотвірних процесів ми виявили, що до основних належать такі: афіксація та словоскладання.

Афіксальні одиниці, здебільшого, утворюються за англійськими словотвірними традиціями. Їх характер мотивації значення та морфологічна структура ускладнюються уявленнями носіїв англійської мови про стандартні та звичайні слова. Дослідження екологічних термінів підтверджує, що серед продуктивних афіксів виявлено префікс *eco-*. Він має значення приналежності до навколишнього середовища, живих істот, природи.

У своїх промовах Грета Тунберг 6 разів використовує терміни, які утворено за допомогою префіксу *-eco*, наприклад:

The climate crisis is both the easiest and the hardest issue we have ever faced. The easiest because we know what we must do. The hardest because our current economics are still totally dependent on burning fossil fuels, and thereby destroying ecosystems in order to create everlasting economic growth [61].

Кліматична криза – це водночас найпростіша і найскладніша проблема, з якою ми коли-небудь стикалися. Найпростіша, тому що ми знаємо, що ми маємо робити. Найскладніша, тому що наша нинішня економіка, як і раніше, повністю залежить від спалювання викопного палива і тим самим руйнує екосистеми, щоб забезпечити безперервне економічне зростання.

У перекладі екологічний терміну *ecosystem* вжито інваріантний словниковий відповідник. Застосування інваріантних або варіантних зумовлено тим, що більшість текстів публіцистичного стилю мають широке коло адресатів і стосуються не стільки власне екологічних проблем у вузькому розумінні, скільки їх економічних, політичних, соціальних, морально-етичних аспектів. Тому в цих текстах переважають екологічні терміни, які широко відомі та зрозумілі навіть нефахівцям.

Нині в мові виникають екологічні терміни, які утворюються з використанням таких префіксів: *de-*, *anti-*, *re-*, *trans-*, *dis-* та ін. Префікс *de-* має надає екологічним термінам негативного семантичного змісту. Утворення екологічних термінів за допомогою префіксу *de-* спостерігається у промові Джо Байдена.

Наприклад:

*Over the next several days, the United States will be announcing several new initiatives that demonstrate our commitment to providing innovative solutions across multiple sectors, from agricultural to oil and gas, to combatting **deforestation** – **deforestation**, to tackling hard and to abate industries [64].*

*Протягом наступних кількох днів Сполучені Штати оголосять про декілька нових ініціатив, які продемонструють нашу прихильність до інноваційних рішень у багатьох галузях, від сільського господарства до нафтогазової галузі, від боротьби зі **зникненням лісів** до рішучого скорочення виробництва.*

У процесі перекладу терміну *deforestation* було застосовано описовий переклад. Цей прийом можна використовувати як для уточнення значення в словнику, так і для перекладу термінів у конкретному тексті. У складі терміну, можна виділити такі семи *збезлісення*, та *спустошення лісу*.

Протилежним за значенням в екологічній терміносистемі є префіксоїд *re-*, що має значення відтворення, відновлення.

Наприклад:

*In many parts of the country, **reforestation** has been a fundamental source of carbon uptake [64].*

*У багатьох частинах країни, **відновлення лісів** було основним джерелом нейтралізації вуглецю.*

У перекладі термін *reforestation* було відтворено шляхом застосування описового перекладу. У словнику термін *reforestation* має значення “the establishment of a forest on previously cleared land” [59], з якого можна виділити семи *відновлення* та *насадження*, що мають позитивне смислове значення.

Продуктивними префіксами у сучасній екологічній терміносистемі є префіксоїди *micro-/macro-*, що мають значення зменшення або збільшення. Утворення терміну за допомогою префіксу *micro-* можна простежити у промовах Грети Тунберг, наприклад:

*These latter factors are affected by management activities related to changes in stand structure and **microclimate**, wildfire and changes in site drainage [65].*

*На останні фактори впливає діяльність управління, пов’язана із змінами структури деревостану та **мікроклімату**, лісовими пожежами та змінами дренажу ділянки”.*

У перекладі екологічний терміну *microclimate* вжито інваріантний словниковий відповідник. Даний термін утворено за допомогою префіксу *micro-* і лексеми *climate*.

Крім префіксації, поширеним джерелом утворенням екологічних термінів є суфіксація. Ми виявили ряд суфіксів, які найчастіше використовуються в екологічних термінах. Для утворення екологічних термінів, як правило, застосовуються такі суфікси: *-ing*, *-tion*, *-ity*, *-ion*,

Суфікс *-ing* використовується для утворення найменувань процесів. Утворення екологічного терміну за допомогою суфікса *-ing* спостерігається у промові шведської еко-активістки Грети Тунберг.

Наприклад:

*Fifty percent may be acceptable to you. But those numbers do not include tipping points, most feedback loops, additional **warming** hidden by toxic air pollution or the aspects of equity and climate justice [65].*

Можливо, для вас 50% достатньо. Але ці цифри не включають в себе критичних точок, зворотній зв'язок і додаткове **потепління**, приховане токсичним забрудненням повітря або такі аспекти, як баланс і кліматична справедливість.

У перекладі екологічного терміна *waming* застосовано прийом калькування. Калькування передбачає наявність двосторонніх міжмовних відповідників між елементарними лексичними одиницями, які використовуються для відтворення внутрішньої форми слова, що перекладається. Вибір даного прийому перекладу є доречним та обґрунтованим, оскільки простота, ясність та логічність текстів публіцистичного стилю корелюються із використанням загальновідомих термінів, які для читача є зрозумілими.

Суфікс *-tion* є одним із продуктивних суфіксів в англійській мові, за допомогою якого утворюються екологічні терміни, що означають дію або стан. Утворення екологічного терміну за допомогою суфікса *-tion* спостерігається у промовах президента США Джо Байдена.

*Those of us who responsible for much of the **deforestation** and all the problems we have so far have an overwhelming obligation to the nations who, in fact, were not there, have not done it [64].*

Ті з нас, хто несе велику відповідальність за **вирубку лісів** та весь спектр наявних проблем, має зобов'язання перед тими країнами, яких там не було, які цього не робили.

У процесі перекладу терміну *deforestation* було застосовано описовий переклад. У складі терміну, можна виділити такі семи збезлісення, та спустошення лісу.

Наведемо ще один приклад утворення екологічних термінів за допомогою суфікса *-tion*.

*And the United Nations – at the United Nations in September, I announced that my administration is working with the Congress to quadruple our climate finance support for developing countries by 2024, including a significant increase in support for **adaptation** efforts [64].*

*У вересні в моєму виступі на конференції ООН, я оголосив про роботу своєї адміністрації з Конгресом над збільшенням фінансування боротьби зі зміною клімату в країнах, що розвиваються вчетверо до 2024 року, у тому числі шляхом посилення підтримки зусиль з **адаптації**.*

З точки зору екології термін *adaptation* означає “changes in the activity of a living organism that should make it better to survive in the conditions in which it exist” [59].

Суфікс *-ity* утворює абстрактні іменники зі значенням якості та стану.

*Russian fires raise fears of **radioactivity** [65].*

*Пожежі в Росії викликають побоювання щодо **поширення радіації**.*

Термін *radioactivity* було перекладено за допомогою трансформації додавання, яка полягає у додаванні у текст перекладу лексичних елементів, що відсутні в оригіналі, з метою правильної передачі смислу тексту оригіналу та дотримання мовних та мовленнєвих норм мови перекладу.

Ще одним продуктивним суфіксом для утворення екологічних термінів є суфікс *-ion*, утворення яких можна простежити у промовах президента США Джо Байдена.

Наприклад:

*We want to do more to help countries around the world, especially developing countries, accelerate their clean-energy transition, address **pollution**, and ensure the world we all must a cleaner, safer, healthiest planet [64].*

*Ми хочемо зробити більше, щоб допомогти країнам у всьому світі, особливо країнам, що розвиваються, прискорити перехід на чисту енергію, подолати **забруднення** та забезпечити, щоб світ, в якому ми живемо, був чистішим безпечнішим та здоровішим.*

Екологічний термін *pollution* перекладено за допомогою трансформації калькування.

Ще одним продуктивним способом поповнення екологічної терміносистеми є словоскладання, утворення термінів за допомогою даного способу можна простежити у промовах Грети Тунберг.

Наприклад:

*Warmer temperatures and greater **rainfall** both create conditions that are conducive to the expansion of the range and intensity of public health threats [64].*

Потепління та велика кількість опадів створюють умови, що сприяють розширенню діапазону та інтенсивності загроз здоров'ю населення.

Термін утворено шляхом складання лексем *rain* та *fall*. У перекладі даний термін було відтворено шляхом застосування описового перекладу.

*Global and regional climate changes associated with elevated greenhouse gas concentrations could alter large weather patterns, thereby affecting **fire-weather** [64].*

Глобальні та регіональні зміни клімату, пов'язані з підвищенням концентрації парникових газів, можуть значною мірою змінити погодні умови, впливаючи на виникнення лісних пожеж.

Термін утворено шляхом складання лексем *fire* та *weather*. У перекладі даний термін було відтворено шляхом застосування описового перекладу.

***E-waste** is a growing problem in Lagos, Nigeria, and elsewhere in the developing world [64].*

Електронні відходи є гострою проблемою в Лагосі, Нігерії та інших країнах, що розвиваються.

У своїй промові Грета Тунберг використовує екологічний англійський неологізм *E-waste*, який утворено за допомогою лексем *electronic* і *waste* має у мові перекладу варіантні словникові відповідники. Під поняттям електронні відходи розуміють комп'ютери, мобільні телефони, побутову техніку та інші пристрої, які були викинуті їхніми початковими власниками.

Наведемо ще один приклад словоскладання:

*That means that richer countries need to do their fair share and get down to real **zero-emissions** much faster and then help poorer countries to do the same [64].*

*Це означає, що більш багаті країни мають зробити свій справедливий внесок і набагато швидше досягти **нульового рівня викидів**, а згодом допомогти біднішим країнам зробити те ж саме.*

Термін утворено шляхом складання лексем *zero* та *emission*. У процесі перекладу було застосовано трансформацію додавання.

Ми також пропонуємо класифікувати екологічні терміни за такими групами відповідно до кількості компонентів, які входять до їхнього складу: прості, двокомпонентні, трикомпонентні.

Прості терміни складаються з однієї кореневої морфеми, до якої можуть приєднуватися морфологічні флексії. [17, 346]. Здебільшого прості терміни означають базові поняття, що давно стали фундаментом у галузі екології.

У своїх промовах еко-активістка Грета Тунберг близько 35 разів вживає термін *emission*. У українському термінологічному словнику даний термін має варіантні словникові відповідники *викиди* та *емісія*, які означають короткочасні надходження в навколишнє середовище будь-яких забруднювачів.

*2021 is currently projected to experience the second highest **emission** rise ever [64].*

*Наразі прогнозується, що у 2021 році буде друге за величиною зростання **викидів** за всю історію.*

Наведемо аналогічний приклад:

*But these numbers do not include **emissions** from aviation, shipping and those associated with imports and exports. If these number are included the reduction is around 10% since 1990 – or an average of 0,4% a year [64].*

*Але ці цифри не включають **викиди** від авіації, судноплавства та викиди, пов'язані з імпортом та експортом. Якщо врахувати ці цифри, то скорочення становить приблизно 10% з 1990 року – або в середньому 0,4% за рік.*

У промовах Джо Байдена також спостерігається використання простих термінів, які ми можемо класифікувати за такою тематичною групою: назви природніх явищ, подій та процесів

*Record **heat** and **drought** are fueling more widespread and more intense wildfires in some places and crop failures in other. Record flooding and what used to be a once-in-a-century **storm** are now happening every few years [65].*

*Рекордна **снека** та **посуха** сприяють більш поширеним і інтенсивнішим лісовим пожежам в одних місцях, а неврожаям в інших. Рекордні повені та **шторми**, які траплялися раз на сторіччя, тепер трапляються кожні кілька років.*

У перекладі вищенаведених термінів використано прийом калькування.

Двокомпонентні терміни ми можемо класифікувати за наступними тематичними групами:

1) ***природа та екологічна катастрофа;***

У своїх промовах Грета Тунберг досить часто вживає термін *ecological catastrophe*, підкреслюючи важливість даної теми і необхідність у прийнятті рішучих рішень у боротьбі зі зміною клімату. У процесі перекладу було застосовано трансформацію калькування.

*And I'm sure that the moment we start behaving as if we were in an emergency, we can stop avoid climate and **ecological catastrophe** [65].*

*І я впевнена, що як тільки ми почнемо поводитися так, ніби ми опинилися у надзвичайній ситуації, ми зможемо уникнути кліматичної та **екологічної катастрофи**.*

У наступному прикладі Грета Тунберг використовує двокомпонентний термін *climate change*, при перекладі якого було застосовано трансформацію пермутацію або перестановку слова. Ця трансформація застосовується для того щоб привести традиційну для англійської мови сполучуваність слів у відповідність з українською мовою.

*Even if effective actions is taken, **climate change** is already here, and is having a terrible impact on vulnerable people [64].*

Навіть якщо і буде вжито ефективних заходів, зміна клімату вже настала і почала впливати на вразливих людей.

У наступному прикладі спостерігається використання двокомпонентного терміну *emissions cuts*, який було перекладено шляхом лексичної заміни.

*What we need is real drastic **emission cuts**, but of course, just reducing emissions is not enough. Our greenhouse gas emissions has to stop [61].*

*Нам необхідне різке **скорочення викидів**, проте простого скорочення викидів недостатньо. Викиди парникових газів також мають скоротитися.*

У своїх промовах Джо Байден неодноразово піднімав тему зміни клімату та глобального потепління, наприклад:

***Climate change** is already ravaging the world. It's destroying people's lives and livelihoods and doing it every single day [64].*

***Зміна клімату** вже руйнує світ. День у день руйнує життя людей і позбавляє їх засобів для існування.*

При перекладі вищенаведеного двокомпонентного терміну *climate change* було використано трансформацію перестановки слова.

*Financing must therefore be mobilized, not just for **climate mitigation**, but also for **climate adaptation** to support those who are suffering [64].*

*Фінансування має надходити не тільки для **пом'якшення наслідків зміни клімату**, але й для **адаптації до зміни клімату**, щоб підтримати тих, хто найбільше від цього страждає”.*

Вищенаведені двокомпонентні екологічні терміни *climate mitigation* і *climate adaptation* було відтворено у мові перекладу шляхом застосування описового перекладу.

2) природа і небезпечна діяльність людини;

Терміни, що стосуються даної тематики можна простежити у промовах Грети Тунберг. У наступному прикладі екологічні терміни *oil spill* і *cyanide poisoning*, що містяться у наступному прикладі, мають термінологічні відповідники *виток нафти та отруєння ціанідами*, дослівно перекладені вільними словосполученнями. Проте в даному випадку такий переклад може

вважатися адекватним, оскільки повною мірою передає денотативне значення термінів тексту оригіналу і не знижує інформативність перекладу.

*In the past decade alone, it has been accosted by Nato bombs, **oil spills** and **cyanide poisoning** [65].*

*Лише за останнє десятиліття ця місцевість постраждала від бомб НАТО, **нафтових розливів** та **ціанідного отруєння**.*

При перекладі наступного терміну було застосовано трансформацію додавання з метою правильної передачі смислу тексту оригіналу та дотримання мовних та мовленнєвих норм мови перекладу:

*The torrent of **toxic sludge** devastating tracts of western Hungary [64].*

*Потік **токсичного намулу - шламу**, що отруює землі Західної Угорщини.*

У наступному прикладі Грета Тунберг використовує термін *white pollution*, який відтворено шляхом описового перекладу. Такий прийом перекладу застосовується для контекстуального пояснення значення терміну, який може бути невідомий читачеві:

*The main focus of the new anti-plastic bag laws are ultra-thin bags less than 0.025 millimeters thick, which are generally disposed of without a second thought and which litter the highways and byways of the country causing “**white pollution**” [64].*

Основним об'єктом нових законів про анти-пластикові пакети є виробництво ультра-тонких пакетів товщиною менше 0,025 міліметра, які зазвичай викидають не замислюючись, і які засмічують шосе та дороги країни, викликаючи забруднення одноразовим посудом, пластиковими пакетами, папером.

3) антропогенна діяльність, що стосується екології;

Досить часто Джо Байден у своїй промові згадує про необхідність інвестицій в екологічно чисту енергетику, метою якої є досягти нульового рівня викидів. У перекладі дані терміни відтворено шляхом трансформації додавання.

*My Build Back Better framework will make historic investments in **clean energy**, the most significant investment to deal with the climate crisis that any advanced nation has made ever [64].*

У рамках моєї програми “Відбудувати заново і ще краще” (*Build Back Better*) будуть зроблені найбільш значні історичні інвестиції в **екологічно чисту енергетику** та подолання кліматичної кризи, які коли-небудь робили розвинені країни.

That means that richer countries need to do their fair share and get down to real zero emissions much faster and then help poorer countries to do the same [64].

Це означає, що більш багаті країни мають зробити свій справедливий внесок і набагато швидше досягти **нульового рівня викидів**, а згодом допомогти біднішим країнам зробити те ж саме.

4) екологічні проблеми;

Терміни, що відносяться до даної тематики широко використовуються у еко-активістки Грети Тунберг. При перекладі термінів *melting glaciers* і *polar ice* було застосовано прийом калькування.

*So that we have the best possible chance to avoid settings off irreversible chain reactions such as **melting glaciers** and **polar ice** [65].*

Тож ми матимемо шанс уникнути безповоротних ланцюгових реакцій, таких як **танення льодовиків та полярного льоду**.

Трикомпонентні терміни ми можемо класифікувати за наступними тематичними групами:

1) природа та екологічна катастрофа;

У своїх промовах Грета Тунберг часто використовує термінологічне словосполучення *irreversible chain reactions*. При перекладі даного термінологічного словосполучення було застосовано прийом калькування.

*The popular idea of cutting our emissions in half in 10 years only gives us a 50% chance of staying below 1.5 degrees [Celsius], and the risk of setting off **irreversible chain reactions** beyond human control [61].*

Якщо скоротити викиди в два рази за 10 років, шанси, що глобальна температура залишиться нижче 1,5 градусів, складають лише 50%. Буде запущена **безповоротна ланцюгова реакція**, якою людство не зможе керувати.

*Around the year 2030, 10 years 252 days and 10 hours away from now, we will be in a position where we sat off an **irreversible chain reaction** beyond human control, that will most likely lead to the end of our civilization [64].*

*Приблизно в 2030 році, через 10 років, 252 дні та 10 годин, ми опинимось в положенні, коли ми запустимо **безповоротну ланцюгову реакцію**, якою людство не зможе керувати, і яка швидше за все, призведе до знищення нашої цивілізації.*

При перекладі наступного фрагменту промови Грети Тунберг було застосовано трансформацію вилучення терміну *urban heat island*, що означає тепловий купол над містом, не зменшило обсягу фактичної інформації та дозволило уникнути повтору *cities – urban – місто – місто*. Але разом з тим, у даному прикладі словосполучення *urban heat islands* функціонує не як термін, а як метафора, тому в результаті вилучення переклад зберігає інформативність, але експресивність, яка є одним із головних засобів реалізації директивної функції в публіцистичних текстах, знижується.

*Cities – **urban heat islands** on average 5C and 10C hotter than the surrounding countryside – will become increasingly dangerous [65].*

Міста, в яких в середньому на 5, а інколи й на 10 градусів гарячіше, ніж на околицях, – ставатимуть дедалі небезпечнішими.

Як один з можливих варіантів перекладу, що зберігає як інформативність, так і експресивність, можна запропонувати наступний:

*Міста, – **острови спеки**, в яких в середньому на 5, а інколи й на 10 градусів гарячіше, ніж на околицях, – ставатимуть дедалі небезпечнішими.*

У наступному прикладі президент США Джо Байден використовує трикомпонентний термін *greenhouse gas emissions*, який було перекладено за допомогою трансформації перестановки слова або пермутації.

*We're going to cut U.S. **greenhouse gas emissions** by well over a gigaton by 2020 [64].*

*До 2030 року ми в США збираємось скоротити **викиди парникових газів** більш ніж на одну гігатонну.*

2) природні явища;

Терміни, що стосуються даної тематики широко використовуються у промовах Грети Тунберг. У наступному прикладі трикомпонентний термін *forest landscapes changes* перекладено шляхом застосування трансформації пермутації або перестановки слова.

Forest landscapes changes affect people and the forest ecosystems they depend on for clean water, clean air, forest products, and recreations [64].

Зміни лісових ландшафтів впливають на людей та ліси, від яких вони залежать у плані чистої води, чистого повітря, кількості видобутку деревини та відпочинку.

Отже, при перекладі екологічних термінів у текстах публіцистичного стилю, перекладач має велику свободу вибору способів і прийомів відтворення семантики екологічних термінів, які у багатьох випадках втрачають свій термінологічний статус та функціонують у текстах цього типу як загальноживані лексичні одиниці. Домінуючими способами та прийомами перекладу екологічних термінів у текстах публіцистичного стилю є інваріантні та варіантні відповідники, лексична модуляція, калькування та додавання.

2.2. Способи та прийоми перекладу екологічних реалій у текстах публіцистичного стилю

Проблеми перекладу екологічних реалій пов'язані зі своєю етноспецифічністю, а також із відсутністю відповідників у мові перекладу. Тому перекладачеві доводиться обирати, “чи показати специфіку чи зберегти звичність, але втратити специфіку”. Водночас співвідношення універсального та етноспецифічного у різних типах текстів може різнитися: вважається, що наукові тексти найбільш універсальні, художні найбільш етноспецифічні, а публіцистика займає у цьому відношенні проміжне положення, тому при перекладі екологічних реалій враховують такі фактори, як тип тексту, контекстуальна роль реалії, адресат.

У публіцистичних текстах екологічної тематики реалії представлені різними предметно-тематичними групами, серед яких домінує положення займають:

1) назви техногенних і природних аварій та техногенних катастроф (*Good Friday Earthquake* – землетрус у Страсну п'ятницю, *Hurricane Katrina* – Ураган Катріна, *Exxon Valdez oil spill (Alaska Oil Spill)* – розлив нафти з танкера Ексон Вальдез);

2) назви рослин та тварин, які знаходяться під загрозою вимирання (*Scotch heather* – верес, *snowdrop* – пролісок, *gopher* – ховрах);

3) реалії, що позначають різні державні органи, діяльність яких пов'язана з екологією, а також екологічні організації, рухи та слогани (*Department for Environment, Food and Rural Affairs, UK* – Міністерство навколишнього середовища, продовольства та сільського господарства (Великобританія), *NIMBY (Not In My Back Yard)* – людина, яка протестує проти будівництва потенційно небезпечних об'єктів поряд зі своїм будинком, у своєму районі, місті);

4) назви різних екологічних об'єктів (*Yellowstone National Park* – Єллоустоунський національний парк або Національний парк "Єллоустон", *Mount Athos* – Свята гора).

Так само як і екологічні терміни, екологічні реалії часто супроводжуються додатковою оцінною, асоціативною та образною лексикою (*the ghost town of Centralia, the precious Gulf*) [16].

До основних способів та прийомів передачі реалії відносяться: комбінована реномінація (*Diablo Canyon* – АЕС Діаболо Каньйон, АЕС *Diablo Canyon*), калькування (*Sagerbi Donora episode* – Донорський епізод, *Marmon cricket* – мормонський цвіркун), транскодування (*Полонина* – *Polonyna*), дескриптивний перифраз (*The Blue Grass Country* – центральні райони Кентуккі, *Clear Skies* – запропонована президентом Дж. Бушем стратегія зниження викидів в атмосферу).

Одним із домінуючих прийомів перекладу екологічних реалій, що дозволяє одночасно розкрити денотативне значення та зберегти етноспецифіку є комбінована реномінація, до основи якої входить транскодування та дескриптивний перифраз:

*However, under pressure from the Obama Administration funding for development of **Yucca Mountain** was terminated [64].*

*Однак під тиском адміністрації президента Обами фінансування сховища ядерних відходів **Юкка Маунтін** було припинено.*

*July 6 **The Piper Alpha** in the North Sea is destroyed by explosions and fires, killing 165 oil workers and 2 rescue mariners [64].*

*Шостого липня у Північному морі через вибух і пожежу було зруйновано бурову платформу "**Пайпер Альфа**", загинуло 165 нафтовиків і 2 рятувальники.*

*However, one unusual test, the **Castle Bravo** test At Bikini Atoll in 1954, resulted in significant radiation exposures [65].*

*Тим часом 1954 року на атолі Бікіні було проведено одне особливе випробовування **конструкції термоядерної зброї "Касл-Браво"**, внаслідок чого стався великий викид радіації.*

У наступному прикладі екологічна реалія перекладається шляхом комбінованої реномінації, що містить кальку й дескриптивну перифразу, або кальку й коментар з із відомостями про характер аварії, час і місце:

*The **Exxon Valdez Oil Spill** [64].*

*Розлив нафти з танкера **Ексон Вальдез** 1989 року, що спричинило серйозні забруднення навколишнього середовища.*

Етноспецифічність моноетнічної реалії висуває вимоги до передачі всіх елементів її семантики. Реалія не сприймається такою, якщо її значення не зрозуміле досить широкому колу іншокультурних реципієнтів. Тому при відтворенні реалій шляхом комбінованої реномінації досить часто вводиться значний за розміром внутрішньотекстовий коментар:

***The Great Smog** befell London starting on 5 December 1952 [65].*

Великий смог 1952 року огорнув Лондон 5 грудня і розвіявся лише до 9 грудня, став справжньою катастрофою, внаслідок якої загинуло кілька тисяч людей.

При використанні комбінованої реномінації для перекладу екологічних реалій, до складу яких входять ергоніми, вони часто не транскуються, як це передбачено в правилах перекладу назв, а переносяться в текст перекладу в оригінальному вигляді, наприклад:

*It is not yet close to the magnitude of the **Ixtoc I blowout** in the Bay of Campeche in Mexico in 1979 [62].*

*Цей розлив поки що далекий від масштабів **відкритого викиду на нафтовій платформі Ixtoc I** у мексиканській затоці Кампече у 1979 році.*

На наш погляд, подібне перенесення ергоніму в текст перекладу без його перекладу може бути виправдане в тих випадках, коли ергонім широко відомий і/або простий у написанні і легкий для сприйняття. Як правило, не перекладаються назви всесвітньо відомих міжнародних корпорацій, які часто загадуються в екологічних текстах *BP, Shell, Exxon Mobile, Chevron*.

Поширеним способом перекладу екологічних реалій є лексична калька, наприклад:

*An example of the former is the effect of climate change on agricultural and therefore is stimulating out-migration from the Great Plains of the United States during the “**Dust Bowl**” era of the 1930s [64].*

*Прикладом першого є вплив зміни клімату на сільське господарство, що спричинило міграцію з Великих рівнин Сполучених штатів у період “**Пилового котла**” 1930-х років.*

*The existence of the **Great Pacific Garbage Patch**, the first to be discovered, was predicted in a 1988 paper published by National Oceanic and Atmospheric Administration of the United States [64].*

*Існування **Великої Тихоокеанської сміттєвої плями**, вперше було передбачено у статті 1988 року, опублікованої Національним управлінням океанічних та атмосферних досліджень США.*

Для перекладу полілексемних екологічних реалій може застосовуватись такий вид калькування, при якому один із компонентів передається за допомогою адаптивного транскодування/напівкальки, а другий перекладається:

*Ultimately, even **Hurricane Katrina** and other disasters of similar magnitude are small by world standards [64].*

Зрештою, навіть ураган Катріна та інші катастрофи подібного масштабу невеликі за світовими стандартами.

Наведемо аналогічний приклад екологічної реалії:

*In September 2017, the NextEra Energy Foundation, the charitable arm of NextEra Energy, donated \$1 million to the Florida disaster Fund and matched individual contributions of employees in the wake of **Hurricane Irma** [65].*

У вересні 2017 року Фонд “НекстЕра Енерджі”, благодійна організація “НекстЕра Енерджі” пожертвував 1 мільйон доларів фонду стихійних лих у Флориді після урагану Ірма.

*Until recently, Gruinard Islands was more commonly known as **Anthrax Islands**. But it wasn't until 2001's **anthrax** scares that the island elicited much interest from visitors [62].*

*До недавнього часу Грюнард був більш відомий під назвою **Антраксового острова**. Але великий інтерес у світі острів викликав, коли почала поширюватись **бацила антраксу (сибірська виразка)** 2001 року.*

Острів Грюнард отримав другу, неофіційну назву тому що з часів Другої світової війни на цьому острові довгий час розташовувався полігон для випробувань бактеріологічної зброї, де проводилися експерименти зі штамми сибірської виразки. В англійській мові для позначення сибірської виразки інваріантно вживається лексема *anthrax*, яку можна знайти не лише в спеціальних словниках, але і в словниках загальної лексики, тому що для носія англійської мови Anthrax Island актуалізує значення смертельної небезпеки. В українській мові англійська лексема *anthrax* відноситься до загальноновживаної лексеми сибірська виразка або сибірка. Варіант перекладу Антраксовий острів дозволяє зберегти етноспецифічність тексту оригіналу. Разом з тим, через

обмежену сферу вживання терміна антракс, даний варіант перекладу відтворює денотативне значення, але пов'язані з ним асоціації можуть не виникнути к тих, хто не знайомий із значенням даного терміна. Щоб компенсувати ці втрати у тексті перекладу терміна антракс, необхідно супроводити його даними у дужках широко вживаним синонімом.

Розглянемо ще один приклад відтворення семантики екологічної реалії:

But that hasn't stopped a Netherlands-based architecture company from dreaming up "Recycled Island", a fully sustainable island with enough space for half a million inhabitants [62].

Але це не завадило голландській архітектурній компанії мріяти про "Сміттєвий острів" повністю екологічно безпечний острів, де можуть поселитися півмільйона жителів.

Словосполучення Recycled Island, кожен із компонентів якого, взятий окремо, має відповідники в українській мові і не становить особливих труднощів для перекладу, ми можемо умовно класифікувати дане словосполучення як квазіреалію, тобто реалію, що означає не існуючий, вигаданий об'єкт. Слід зазначити, що у назві даного об'єкта актуалізуються насамперед не етноспецифічні, а оціночні елементи семантики, оскільки у сучасному англійському екологічному дискурсі recycling, тобто переробка та повторне використання, що дозволяє не забруднювати навколишнє середовище, є однією з екологічних аксіологем. Застосовуючи для перекладу лексеми recycled okazionalnyi відповідник *сміттєвий*, перекладач не тільки нівелює позитивну оціночність, а й замінює її на негативну, оскільки *сміттєвий*, означає сміття, щось зайве, не потрібне і, як правило, викликає неприємні асоціації. В даному випадку адекватним міг бути такий варіант перекладу, при якому якщо не зберігається позитивна оціночність, то хоча б не вносяться яскраво виражені негативні асоціації, наприклад, штучний, регенерований.

При відтворенні екологічних реалій у перекладі можливе застосування дескриптивної перифрази:

In February 2002, the United States introduced the Clear Skies Initiative [64].

У лютому Сполучені Штати запропонували **стратегію зниження викидів в атмосферу**.

Заміна реалії функціональним аналогом призводить до часткової/повної втрати або заміни національно зумовлених конотацій, наприклад:

465 самоселам доводиться жити в умовах вимушеної свободи [63].

465 squatters have to live under conditions of compulsory freedom.

Українська лексема самосел означає “той, хто самовільно заселяється кудись”. Англійська лексема squatter має декілька значень. Перше значення найбільш широке, а person who occupies property or land to which he has no legal title, збігається зі значенням українського слова. Але крім того, squatter має ряд периферійних культурно та соціально обумовлених значень, до яких належать:

1) історичне (власник земельної ділянки, набутої загарбницьким шляхом у період колонізації (в Америці, Австралії та Новій Зеландії);

2) сучасне соціальне (представник сквоттингу як громадського явища, пов’язаного з самозахопленням покинутих або незайманих будівель.

У статті, фрагмент з якої наведено вище, лексема самосел позначає мешканця чорнобильської зони, який повернувся у власний будинок, а не захопив чужий. Крім того, в ній міститься широкий спектр конотацій, пов’язаних з чорнобильською трагедією, які відсутні у значенні відповідної англійської лексеми. Тому в даному випадку для адекватного відтворення семантики української реалії та збереження її етноспецифіки було б доцільно вдатися до ампліфікації, додавши в переклад визначення Chornobyl (Chornobyl squatter, Chornobyl zone squatter).

465 Chornobyl squatters have to live under conditions of compulsory freedom.

Таким чином, до основних способів та прийомів відтворення екологічних реалій відносяться: комбінована реномінація, транскодування, калькування різних видів, дескриптивний перифраз. Якщо реалії мови оригіналу замінюються їх аналогами – реаліями мови перекладу – відбувається часткова або повна втрата етноспецифіки.

2.3. Особливості функціонування екологічних термінів у контексті художнього твору

З розвитком науки та техніки відбувається впровадження у мову все більшої кількості лексичних одиниць. Термінологічні одиниці з'являються не лише у технічних текстах та наукових працях, але й нехарактерному для них середовищі використання – у творах художньої літератури. Все частіше автори залучають до художнього тексту терміни для вираження характеристик героя, для опису природи. Вживання терміну в художньому тексті свідчить про його функціональну рівність з іншими словами загальної мови, а також про те, що він у загальномовному вживанні поступово стає звичним засобом образного мислення, що лежить в основі художнього тексту.

Матеріалом нашого дослідження виступає оповідання Теодори Дарвірі “The Pine Tree”. У своєму дуже зворушливому та емоційному оповіданні Теодора Дарвірі описує любов маленької дівчинки до сосни, яка росла у саду її бабусі і дідуся. Сосна для дівчинки була не просто деревом, а усією природою.

В оповіданні “The Pine Tree” було виявлено близько 95 випадків вживання термінів, значення яких зафіксовано переважно у словниках загальноновживаної лексики. В основному використовувались терміни, які описують об'єкти природи. Дані терміни ми поділили за наступними тематичними групами:

1) назви частин дерева;

*A few days after cut it down, I went to see it one last time ... I sneaked into the garden, which was a mess, rubble everywhere, and I noticed the **pine cone** lying at a distance from the lifeless **trunk** [60].*

*Через декілька днів після того, як її зрубали, я пішла подивитися на неї востаннє ... Я прокралася в сад, скрізь був безлад і розсипаний щебінь, зрештою я помітила **соснову шишку**, яка лежала неподалік від бездиханного **стовбура**.*

*All sorts of birds perched on **branches** chirped and sang, filling the air with beautiful melodies [60].*

Щебетали і співали всілякі птахи, що сідали на гілках, наповнюючи повітря прекрасними мелодіями.

У вищенаведених прикладах спостерігається використання лексичних одиниць *pine cone, trunk* і *branches* на позначення назв частин дерева. При перекладі даних лексичних одиниць було застосовано дослівний переклад.

2) назви комах;

I can still remember how frightened I was of the small, hairy green caterpillars that crawled along its branches, one behind the others [60].

Я досі пам'ятаю, як я боялась маленьких волохатих зелених гусениць, що повзали по соснових гілках одна за одною.

Bees and all sorts of insects were buzzing merrily around us, eager to share the news of the nature's awakening, carrying pollen here and there, dancing to the tune of the soft breeze as it whispered through the flowers and the bushes and the trees [60].

Бджоли та всілякі комахи весело дзижчали навколо нас, прагнучи поділитися новиною про пробудження природи, розносячи туди-сюди пилок, танцюючи під мелодію тихого вітерця, який шепотів крізь квіти, кущі і дерева.

У вищенаведених фрагментах спостерігається використання лексичних одиниць *caterpillars, bees* та *insects* на позначення назв комах. У процесі перекладу даних лексичних одиниць було застосовано дослівний переклад.

3) назви природних об'єктів;

He hated the sun, the moon, the wind and the rain, he loathed the sea, the rivers and the lakes, he despised the grass, the trees and the flowers, he abhorred the birds and the fish and all the animals [60].

Він ненавидів сонце, місяць, вітер і дощ, він недолюблював море, річки та озера, він зневажав траву, дерева й квіти, він бривдився птахів, риб і всіх звірів.

У вищенаведеному прикладі можна простежити використання лексичних одиниць *sea, rivers, lakes* і *grass, trees, flowers* на позначення природних об'єктів. При перекладі даних лексичних одиниць було застосовано дослівний переклад.

Екологічні терміни виконують не тільки номінативну функцію, у текстах художнього стилю терміни є частинами образності. Засоби образності – це такі типи переносного вживання слів як метафора, порівняння, епітети. Письменники їх використовують, щоб зробити мовлення розмаїтим і яскравішим, а значить привернути увагу читача, пробудити в ньому емоції, примусити замислитись.

Серед усіх тропів метафора відрізняється своєю експресивністю, володіє необмеженими можливостями зближення різних предметів і явищ, по-новому усвідомлює предмет, метафора здатна відкрити його внутрішню природу.

Метафора – це приховане порівняння, коли одна частина порівняння виступає замість іншої. Те, що метафора є прихованим порівнянням, визнається багатьма лінгвістами, відмінності викликає лише питання, що має бути прихованим. Деякі вчені стверджують, що достатньо забрати слово-зв'язку, і із порівняння отримаєш метафору.

Оповідання “The Pine Tree” письменниці Теодори Дарвірі багате на метафори. Письменниця описує природу дуже поетично, естетично та емоційно, наприклад:

*How can I recover from the image of **my old friend dying** under relentless, vicious attack of the chainsaw, lying mutilated and lifeless on the cold ground, its lively colors turning into a deathly grey, than black... My tears when I tried to hug the familiar, mighty trunk so tight to say goodbye. I wanted to say to **my friend**: I am sorry [60].*

*Як я можу оговтатись від вигляду **моєї старої подруги**, що вмирає під невблаганною, злісною атакою бензопили, вона лежить понівечена і бездиханна на холодній землі, її живі кольори перетворюються на мертво-сірі, а потім стають чорними... Я все ще пам'ятаю свої сльози, коли я намагалася так міцно обійняти знайомий могутній стовбур, щоб попрощатися. Я хотіла сказати **моїй подрузі**: мені так шкода.*

Письменниця описує трагічні події загибелі найкращого друга дівчинки, підкреслюючи її взаємозв'язок із природою, і у цьому випадку можна говорити про концептуальний характер метафори: ДЕРЕВО-ДРУГ.

Порівняння є найпростішим видом тропа. Письменники використовують порівняння з метою посилення образності, вирізнення будь-яких істотних ознак предметів або явищ, створення яскравих образів, а також з метою виявлення авторських оцінок та емоцій.

Теодора Дарвірі дуже поетично та естетично називає гілки сосни та листя вічнозеленим небом, а саму сосну порівнює із усміхненим волохатим велетнем:

I can still see it: the majestic pine tree of my childhood, standing incredibly tall and impossibly wide, an evergreen sheltering sky above my tiny existence, towering over me like a smiling hairy giant, a creature from my grandmother's fairytales I used love so much [60].

Я все ще бачу її: велична сосна мого дитинства, неймовірно висока та надзвичайно широка, вічнозелене небо повисло над моїм крихітним існуванням, немов усміхнений волохатий велетень, істота з казок моєї бабусі, які я так сильно любила.

У наступному фрагменті письменниця вводить у текст порівняння і розгорнуту метафору. Вона порівнює крапельки смоли на сосні із сльозами на обличчі старої людини:

I can still feel the resin droplets on the hard, coarse bark like tiny, sticky tears on the withered face of an old man – my grandfather's the day cut it down [60].

Я все ще відчуваю крапельки смоли на твердій, грубій корі, неначе крихітні, липкі сльози на зморшкуватому обличчі старого - мого діда, в день, коли вони її зрубали.

У наступному прикладі Теодора Дарвірі порівнює звуки птахів та комах із звуком будильника і співом колискової:

Its myriad birds and insects chattered incessantly while perching on its branches, my personal, melodious alarm clock in the mornings, my sweetest lullaby every night [60].

Незлічена кількість птахів і комах невпинно базікали, сидячи на соснових гілках, вони були моїм мелодійним будильником вранці, моєю найсолодшою колисковою щовечора.

Епітети – це художні визначення, які виділяють властивості, істотні сторони, якості, ознаки, передають ставлення автора, створюють образ, завдають настроїв, характеризують, оцінюють. Головна функція епітета – прикрашальна, цей троп викликає в уявленні читача суцільну картинку явища або предмета, створює образ. Стилістична функція епітета – створення художньої виразності, яка поєднується з позитивною або негативною оцінкою.

Обрані письменницею епітети для опису землі зображують неймовірну красу тієї місцевості, створюють для читача певні картини та образи.

*And before the next day dawned, he executed his evil plan: **the beautiful, luscious land** surrounding the castle and the capital of the kingdom was burned to the ground [60].*

*І ще до світанку наступного дня, він здійснив свій підступний план: **гарну, соковиту землю**, що оточувала замок і столицю королівства, спалили вщент.*

Описуючи сосну Теодора Дарвірі послуговується емоційно-оцінними епітетами, назвавши шишку чимось чарівним, а її шепіт таємничим, вона підкреслює те, що для дівчинки сосна не була звичайним деревом.

*I looked at my and sister's entwined hands and the small **magical pine cone** that nestled in my palms [60].*

*Я подивилась на наші переплетені руки та на маленьку **чарівну соснову шишку**, затишно розташовану у моїх долонях.*

*I can still hear its **mystical whisper** as the soft breeze rustles through its spiky needles [60].*

*Я все ще чую її **таємничий шепіт**, коли легкий вітерець шелестить крізь її колючі голки.*

Для опису природи письменниця також використовує емоційно-оцінні епітети, які допомагають читачу краще побачити зображувальний предмет, викликати певні асоціації.

*Right in the heat of it, there rose a majestic place, built of golden stone, surrounded by **manicured gardens, rippling rivers, silver lakes and sprawling pastures dotted with sheep, cows and horses** [60].*

*Прямо в його центрі височів величний палац, збудований із золотого каменю, оточений **доглянутими садами, хвилястими річками, сріблястими озерами та розлогими пасовищами**, усіяними вівцями, коровами та кіньми.*

Отже, у текстах художнього стилю термін втрачає свої специфічні ознаки, набуваючи додаткових смислових значень – термін виступає елементом образної системи мови. Термінологічні одиниці служать для яскравої передачі думки письменника, для створення оригінального художнього образу, для характеристики явища, а також вони є засобом створення необхідного колориту. Терміни в художньому тексті виконують поетичну, естетичну та емоційну функцію.

2.4. Оціночний характер екологічної лексики в текстах публіцистичного стилю

У ході дослідження промов шведської еко-активістки Грети Тунберг та президента Джо Байдена було виявлено, що однією з головних особливостей публіцистики є експресивна функція. На лексичному рівні – це використання емоційно-оцінної лексики, а саме: архаїзмів, розмовно-просторічної лексики, спеціальної лексики в переносному значенні, модальні дієслова, слова, які використовують для передачі своїх або чийось почуттів, емоцій, настроїв, вираження свого настрою до повідомлених фактів, для характеристики мови в цілому. Експресія в публіцистичній мові носить підкреслений соціальний характер. Це, перш за все, експресія оцінна й цілеспрямована. Наведемо декілька прикладів:

*For more than 30 year, the science has been crystal clear. **How dare you** continue to look away and come here saying that you're doing enough, when the politics and solutions needed are still nowhere in sight [64].*

Більш ніж 30 років вчені попереджають нас. **Як ви смієте** ігнорувати реальність? Як ви можете стверджувати, що робите все можливе, якщо необхідних політичних рішень до сих пір немає?

How dare you pretend this can be solved with just “business as usual” and some technical solutions? With today emissions level, that remaining carbon dioxide budget will be entirely within less than 8½ years [64].

Як ви смієте робити вигляд, що все можна виправити, "ведучи бізнес як зазвичай" та за допомогою якихось технологій? З нинішнім рівнем викидів останні 350 тонн будуть вичерпані за вісім з половиною років.

Під час усієї промови на конференції ООН Грета Тунберг повторює словосполучення *how dare you* з метою вплинути на політиків, підкреслити важливість подій, надати промові емоційного забарвлення. Грета змушує реципієнтів перейнятися тим же настроєм, тими ж емоціями і почуттями, які відчуває вона.

Також, щоб викликати у читача ряд емоцій Грета Тунберг використовує емоційно-оцінні слова з негативним забарвленням. Беручи до уваги той факт, що матеріалом нашого дослідження є публіцистика на тему екологічних проблем, то лексичні одинці з негативним забарвленням часто зустрічаються в тексті.

People are suffering. People are dying. Entire ecosystems are collapsing. We are in the beginning of mass extinction, and all you can talk about is money and fairy tales of eternal economic growth [64].

Люди страждають, люди вмирають. Цілі екосистеми руйнуються. Ми на порозі масового вимирання. А ви тільки і можете, що говорити про гроші, і розповідати казки про безкінечний економічний розвиток.

Названі лексеми розташовані у центрі висловлювання, несуть у собі чимале навантаження сумних та соціально загострених подій та фактів.

Наведемо аналогічний приклад у промові Джо Байдена:

Climate change is already ravaging the world. It's destroying people's lives and livelihoods and doing it every single day [60].

Зміна клімату вже **руйнує** світ. День у день **руйнує** життя людей і позбавляє їх засобів для існування.

Стилістичні засоби також займають важливе місце у створенні прагматичного впливу в текстах публіцистичного стилю. Аналіз досліджуваного матеріалу показав, що для створення публіцистичного образу використовують такі стилістичні прийоми: епітети, порівняння, гіперболи, метафори, метонімії.

У своїй промові Грета Тунберг звинувачує політиків, що вони вкрали її дитинство і продовжують розкидатися пустими словами замість того, щоб приймати рішучі дії у боротьбі зі зміною клімату. У даному прикладі спостерігається використання метафори *stolen dreams and childhood* та епітету *empty words*.

*You have **stolen my dreams and my childhood** with your **empty words** [65].*

*Ви вкрали мої мрії, моє дитинство своїми **порожніми словами**.*

У наступному прикладі Грета Тунберг посилається на цифрові кількісні дані, що стосуються кліматичних ефектів та аспектів погіршення екології, для опису цих цифр еко-активістка використовує епітет *uncomfortable numbers*.

*There will not be any solutions or plans prevented in line with these figures here today, because these **numbers are too uncomfortable**. And you are still not mature to tell it like it is [65].*

*Сьогодні тут не буде представлено жодних рішень або планів заснованих на цих цифрах, тому що ці **цифри занадто незручні**. А ви не наважуєтеся сказати все, як є насправді.*

У своїх промах Грета Тунберг часто підкреслює той факт, що у повітря надходить багато викидів, інколи використовуючи гіперболу.

*And please note that these calculations are depending on inventions that are supposed to clear the atmosphere of **astronomical amount of carbon dioxide** [64].*

*І зверніть увагу, що ці розрахунки залежать від винаходів, які мають очистити атмосферу від **астрономічної кількості вуглекислого газу**.*

Майже всі промови містять у собі порівняння – троп, що полягає у зіставленні одного предмета з іншим, щоб глибше його розкрити. У наступному

прикладі еко-активістка прирівнює нашу цивілізацію до замку побудованому на піску, вказуючи на те, якими не стійкими ми є.

Our civilization is like a castle built in the sand. The façade is so beautiful. But the foundations are far from solid [65].

Наша цивілізація, схожа на замок, побудований на піску. Фасад такий гарний. А фундамент зовсім не міцний.

Ще одним стилістичним засобом, який використовує Грета Тунберг є метонімія. Цей троп виникає шляхом стягнення словосполучення, тобто найменування поняття переноситься з одного явища або предмету на інший на основі подібності. У реченні *the world is waking up* означає, що прокидається не світ, а люди, які живуть в ньому.

The world is waking up. And change is coming, whether you like it or not [64].

Світ прокидається. *Зміни наближаються, подобається вам це чи ні.*

Синтаксичні засоби також відіграють значну роль у реалізації прагматичного впливу публіцистичного тексту, так як синтаксична організація мовних одиниць утворює з них єдине ціле – системне мовне утворення. Розглянемо вживання деяких типів речень в досліджуваних публіцистичних текстах.

Окличні речення є надзвичайно виразним і дієвим засобом експресивного синтаксису, наприклад:

You have to listen to people! Don't just go for profit! Listen to what the planet needs! [65].

Ви повинні дослухатись до думки людей! Не женіться лише за прибутком! Послухайте, що потрібно планеті!.

Вживання окличних речень в публіцистичних текстах завжди пов'язане з функцією впливу, тому що знак оклику, як правило, сигналізує про підвищену важливість інформації, підкреслює цінність виділеного компонента структури, попереджає про значущість викладеної в ньому інформації. У вищенаведеному прикладі окличне речення використовується для заклику, в перекладі це повністю відтворено.

Крім окличних речень, синтаксичним засобом впливу є нагромадження публіцистичного тексту питальними реченнями, які виражають прагнення мовця отримати від співрозмовника необхідну інформацію про якісь факти, події та явища. Виокремлюють питальні речення з експліцитним та імпліцитним значенням, наприклад:

Why is so important to stay below 1.5 degrees? Because people are dying from the climate crisis [65].

Чому так важливо щоб глобальна температура залишалася нижче 1.5 градуса? Тому що люди вмирають від кліматичної кризи.

У вищенаведеному прикладі промови Грети Тунберг спостерігаємо питання в його прямому значенні. У цьому випадку інформація виражена експліцитно, адже відповідь відразу слідує за питанням.

У наступних прикладах промови еко-активістки ми можемо побачити протилежне:

Many people say that we don't have any solutions to the climate crisis. And they are right. Because how could we? How do you "solve" the greatest crisis that humanity has ever faced? How do you "solve" a war? How do you "solve" going to the moon for the first time? [64].

Багато хто каже, що у нас немає виходу із кліматичної кризи. І вони мають рацію. Бо як можна вирішити? Як "вирішити" найбільшу кризу, з якою коли-небудь стикалося людство? Як "вирішити" війну? Як "вирішити" коли вперше відправитися на місяць?

So please tell me, how do you react to these numbers without at least some level of panic? How do you respond to the fact that basically nothing is being done about this without feeling the slightest bit of anger? And how do you communicate this without sounding alarmist? [65].

Тож скажіть, будь ласка, як ви реагуєте на ці цифри не відчуваючи бодай якоїсь паніки? Як ви реагуєте на те, що насправді нічого не робиться, не відчуваючи ні найменшого гніву? І як ви говорите про це, без відчуття тривоги?

У вищенаведених прикладах ми можемо простежити нагромадження питальних речень, які є риторичними та мають імпліцитне значення. Такі речення функціонують як твердження або заперечення і не вимагають відповіді, питальні речення зі значенням спонукання та значенням емоційної оцінки, відповідної інформації. Схожі питання – потужний засіб експресивного синтаксису, характерною особливістю якого є яскраво виражена прагматична спрямованість.

Окрім окличних та питальних речень існують інші засоби впливу на синтаксичному рівні, наприклад, повтор. Лексичний повтор виступає не тільки як засіб зв'язку частин речення, але й для вираження додаткових смислових відтінків, представляючи градацію інтенсивності дій, наприклад:

*We are **difficult** creatures on **difficult** planet, and we have to be flexible to survive* [65].

Ми – складні істоти і живемо на складній планеті, і тому нам потрібно проявити гнучкість, якщо хочемо вижити ”

У даному прикладі Грета Тунберг використовує лексеми *difficult* у двох словосполученнях. Лексичний повтор, представлений у тексті оригіналу, збережено при перекладі, тому інтенсивність впливу висловлювання також зберігається.

У ході аналізу досліджуваного матеріалу ми виявили, що крім вищенаведених синтаксичних засобів, додатковий прагматичний ефект текстам публіцистичного стилю надають паралельні конструкції, які важливо зберегти при перекладі українською мовою. Використання паралельних конструкцій часто спостерігається у промовах Джо Байдена.

***This is the decade** that will determine the answer. **This is the decade** in which we have an opportunity to prove ourselves and keep the goal of limiting global warming to just 1.5 degrees Celsius* [64].

Це те десятиліття, яке визначить відповідь. Це те десятиліття, в якому ми маємо можливість проявити себе і зберегти мету – обмежити глобальне потепління до 1.5 градуса за Цельсієм.

У вищенаведеному прикладі ми можемо простежити використання паралельних конструкцій *this is the decade*. Використовуючи даний прийом, мовець посилює прагматичне значення сказаного та підкреслює важливість висловлювання. У перекладі збережено паралельні конструкції шляхом синтаксичного уподібнення.

Наведемо ще один приклад паралельних конструкцій у промові Грети Тунберг:

You lied to us. You gave us false hopes. You told us that the future was something to look forward to [64].

Ви нам брехали. Ви давали нам марні надії. Ви говорили нам про "світле майбутнє".

У вищенаведеному прикладі паралельні конструкції використано для підвищення еміційно-експресивної напруги, для підкреслення значимих елементів тексту, для забарвлення висловлювання особливою емоційністю з метою впливу на читача. У перекладі збережено паралельні конструкції шляхом синтаксичного уподібнення.

Ще одним поширеним синтаксичним засобом у текстах публіцистичного є парцеляція. Парцеляція – це синтаксична побудова тексту, в якій застосовується навмисне членування зв'язної думки на складові частини з метою посилення вираження емоцій, зображення внутрішнього мовлення, характеристики стану суб'єкта.

You don't listen to the science because you are only interested in solutions that will enable you to carry on like before. Like now. And those answers don't exist any more. Because you do not act in time [60].

Ви не слухаєте науку, тому що вас цікавлять лише рішення, які дозволять вам продовжувати діяти, як і раніше. Як зараз. І цих відповідей більше не існує. Тому що ви не почали діяти вчасно.

У даному прикладі спостерігаємо парцеляцію висловлювання шведської еко-активістки Грети Тунберг, яка критикує політичних лідерів за недостатню увагу боротьбі із змінами клімату. Такий синтаксичний засіб застосовується для

передачі емоційності і переживань еко-активістки. У перекладі українською мовою парцеляція була збережена.

Отже, засоби прагматичного впливу на текст можна простежити на лексичному, стилістичному та синтаксичному рівнях. Крім емоційно-забарвленої лексики розмовних і просторічних елементів використовуються слова з негативним забарвленням. У текстах публіцистичного стилю також використовуються певні стилістичні засоби, а саме: метонімії, метафори, гіперболи, порівняння, епітети. На синтаксичному рівні вживається паралелізм, питальні конструкції, парцеляція та інші компоненти динамічного синтаксису.

Висновки до Розділу 2

Екологічна терміносистема є однією з найактуальніших та цікавих для дослідження. Терміносистема екології розвивається під впливом різних семантичних процесів. Вагомим джерелом появи екологічних термінів є словотвірні процеси (афіксація та словоскладання). Вони ведуть до появи нових лексичних одиниць, відповідно, характеризуються динамікою у функціонуванні, оскільки утворення нових слів зумовлена вимогами часу.

Методом суцільної вибірки ми виявили 21% термінів утворених шляхом префіксації, 32% термінів утворених шляхом суфіксації, 12% термінів утворених внаслідок словоскладання.

Також екологічні терміни в англійській мові можна поділити на групи відповідно до кількості компонентів, що входять до їхнього складу, а саме на: прості 31%, двокомпонентні 48% та трикомпонентні 21%. Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що в англійській екологічній терміносистемі щодо будови переважають двокомпонентні терміни.

При перекладі екологічних термінів у текстах публіцистичного стилю, перекладач має велику свободу вибору способів і прийомів відтворення семантики екологічних термінів, які у багатьох випадках втрачають свій термінологічний статус та функціонують у текстах цього типу як загальноживані лексичні одиниці. Домінуючими способами та прийомами

перекладу екологічних термінів у текстах публіцистичного стилю є інваріантні та варіантні відповідники, лексична модуляція, калькування та додавання. Екологічні реалії у текстах публіцистичного стилю перекладаються шляхом застосування комбінованої реномінації, транскодування, калькування різних видів та дескриптивного перифразу.

Термінологічні одиниці у текстах художнього стилю є елементами образності, вони служать для яскравої передачі думки письменника, для створення оригінального художнього образу, для характеристики явища, а також вони є засобом створення необхідного колориту. Аналіз способів відтворення екологічних термінів при перекладі художніх текстів дозволив дійти таких висновків: збереження поетичної композиції та повнота відтворення образності сприяють адекватності сприймання читачем перекладу екологічних термінів як одиниць саме цього статусу.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Було досліджено екологічну лексику у текстах художнього та публіцистичного стилів, що і дозволило виявити основні структурні та семантичні типи екологічної лексики і способи перекладу.

Екологічний термін – це слово або лексична одиниця, що вербалізує знання про навколишнє середовище та обслуговує сферу природничих та природоохоронних наук. Екологічний термін, як і будь-який інший термін, характеризується певними вимогами до нього: вмотивованість, наявність дефініції, семантичні та структурні зв'язки, однозначність.

Екологія як сфера поповнення словникового складу англійської мови, та джерело формування екологічної терміносистеми в досліджуваній мові характеризується вживання лексичних одиниць екологічного спрямування.

Екологічна термінологія англійської мови категоризує знання людей про екологію, екологічні системи, явища природи тощо. Категоризація екологічного досвіду відбувається на основі знань про екологію як науку. У зв'язку з цим екологічна термінологія охоплює велику кількість термінів на позначення різних екологічних явищ.

Екологічна терміносистема охоплює дві основні категорії – 1) екологічну, яка містить терміни, що називають явища навколишнього середовища, природи та 2) соціальну, яка містить терміни, пов'язанні з впливом людської діяльності на екологію планети.

Терміносистема екології розвивається під впливом різних семантичних процесів. Вагомим джерелом появи екологічних термінів є словотвірні процеси (афіксація та словоскладання). Вони ведуть до появи нових лексичних одиниць, відповідно, характеризуються динамікою у функціонуванні, оскільки утворення нових слів зумовлена вимогами часу.

Методом суцільної вибірки ми проаналізували близько 250 одиниць, серед яких ми виявили 21% термінів утворених шляхом префіксації, 32% термінів

утворених шляхом суфіксації, 12% термінів утворених внаслідок словоскладання.

Основними параметрами класифікації екологічних термінів в англійській мові є тематична зумовленість та семантико-структурна характеристика термінів.

Тематична класифікація дозволила виділити такі групи: “природа та екологічна катастрофа”, “природа і небезпечна діяльність людини”, “антропогенна діяльність, що стосується екології”, “екологічні проблеми”, “природні явища”.

Також екологічні терміни в англійській мові можна поділити на групи відповідно до кількості компонентів, що входять до їхнього складу, а саме на: прості 31%, двокомпонентні 48% та трикомпонентні 21%. Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що в англійській екологічній терміносистемі щодо будови переважають двокомпонентні терміни.

Відповідно до структурного розподілу термінів, складні терміни утворюються за певними моделями. Серед основних структурних моделей можемо виокремити такі: 1) атрибутивні, представлені наступними моделями: Adj+N, Adj +N+N, Adj+Adj+N; 2) іменникові, в яких переважають такі моделі: N+N, N+N+N.

При перекладі екологічних термінів у текстах публіцистичного стилю, перекладач має велику свободу вибору способів і прийомів відтворення семантики екологічних термінів, які у багатьох випадках втрачають свій термінологічний статус та функціонують у текстах цього типу як загальноживані лексичні одиниці. Домінуючими способами та прийомами перекладу екологічних термінів у текстах публіцистичного стилю є інваріантні та варіантні відповідники, лексична модуляція, калькування та додавання. Екологічні реалії у текстах публіцистичного стилю перекладаються шляхом застосування комбінованої реномінації, транскодування, калькування різних видів та дескриптивного перифразу.

У оповіданні Теодори Дарвірі “The Pine Tree” використовується значна кількість екологічної лексики, що включає об’єкти природи та їх характеристику. Вживання терміну в художньому тесті свідчить про його функціональну рівність з іншими словами загальної мови, а також про те, що він у загальномовному вживанні поступово стає звичним засобом образного мислення, що лежить в основі художнього тексту. Засоби образності – це такі типи переносного вживання слів як метафора, порівняння, епітети. Письменники їх використовують, щоб зробити мовлення розмаїтим і яскравішим, а значить привернути увагу читача, пробудити в ньому емоції, примусити замислитись. Аналіз способів відтворення екологічних термінів при перекладі художніх текстів дозволив дійти таких висновків: збереження поетичної композиції та повнота відтворення образності сприяють адекватності сприймання читачем перекладу екологічних термінів як одиниць саме цього статусу.

Перспективи подальших досліджень полягають у характеристиці екологічної лексики у текстах наукового та художнього стилів, зокрема у поезії та прозі.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Апресян Ю.Д. Лексическая семантика. Синонимические средства языка. Москва: Высшая Школа, 1995. 272 с.
2. Арнольд И.В. Стилистика современного английского языка. Москва: Образование, 1990. 300 с.
3. Бабенко Л.Г. Лингвистический анализ художественного текста. Теория и практика: учебник, практикум. 2-е изд. Москва: Флинта: Наука, 2004. 496 с.
4. Балюта Е.Г. Нова лексика та фразеологія англійської мови сфери охорони довкілля: структурно-семантичні і функціональні параметри: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Одес. нац. ун-т ім. І.І. Мечнікова. Одеса. 2007. 20 с.
5. Божно Л.И. Научно-техническая терминология как один из объектов изучения закономерностей развития языка. Филологические науки. Москва: Высшая школа, 1971. С. 102-109.
6. Васильев Л.М. Теория семантических полей. Винница. 1971. 464 с.
7. Винокур Г.О. О некоторых явлениях словообразования в русской технической терминологии / Г.О. Винокур // Труды МИФЛИ. Сборник статей по языковедению. Москва. 1939. С. 3-54.
8. Вакулик І.І. Полісемія у сучасній термінології. *Наукова спадщина проф. С.В. Семчинського і сучасна філологія*: зб. наук. праць. Ч. 1. Київ. 2001. С 155-162.
9. Виноградов В.С. Общие лексические вопросы. Москва. 2004. 115 с.
10. Головин Б.Н. Лингвистические основы учения о терминах: учеб. пособие для филол. спец. вузов / Б.Н. Головин, Р.Ю. Кобрин. Москва: Высшая школа, 1987. 104 с.
11. Головин Б.Н. Терминология. Москва: Наука, 1981. 140 с.
12. Головин Б.Н., Кобрин Р.Ю. Лингвистические основы учения о терминах. Москва: Высшая школа, 1987. 352 с.

13. Герд А.С. Язык науки и техники как объект лингвистического изучения. Филологические науки. Москва. 1986. С 48-56.

14. Д'яков А.С. Основы термінотворення: семантичні та соціолінгвістичні аспекти. Київ: Видавничий дім "KM Academia", 2000. 116 с.

15. Даниленко В.П. Семантическая структура специального слова и ее лексикографическое описание. Свердловск. 1991. 155с.

16. Иванова Е.В. К проблеме исследования экологического дискурса. Политическая лингвистика. Екатеринбург. 2007. Выпуск 3. С. 134-138.

17. Карабан В.І. Переклад англійської наукової технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця: Нова книга, 2004. 576 с.

18. Казакова Т.А. Практические основы перевода. Санкт-Петербург: Нива, 2000. 320 с.

19. Квитко И.С. Термин в научном документе. Львов: Вища школа, 1976. 128 с.

20. Кияк Т.Р., Науменко А.Л. Огуй О.Д. Теорія та практика перекладу (німецька мова). Підручник для студентів вищих навчальних закладів. Вінниця: Нова книга, 2006. 592 с.

21. Климзо Б.М. Ремесло технического переводчика. Москва. 2006. 507 с.

22. Крупнов В.Н. Курс Перевода. Английский язык: общественно-политическая лексика / под ред. Л.С. Бархударова. Москва: Международные отношения, 1979. 232 с.

23. Корунець І.В. Вступ до перекладознавства. Підручник. Вінниця: Нова Книга, 2008. 512 с.

24. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства. Київ: Академія, 2000. 367 с.

25. Коваленко А.Я. Загальний курс науково-технічного перекладу: навчальний посібник. Київ. 2001. 290 с.

26. Комиссаров В.Н. Теория перевода: Пособие для институтов та факультетов иностранных языков. Москва: Высшая школа, 1990. 253 с.

27. Котелова Н.З. К вопросу о специфике термина. Лингвистические проблемы научно-технической терминологии. Москва. 1970. 168 с.
28. Крупа М.П. Лінгвістичний аналіз художнього тексту. Тернопіль. 2005, 240 с.
29. Крыжановская А.В., Симоненко Л.А. Актуальные проблемы упорядочения научной терминологии. Київ: Наукова думка, 1987. 163 с.
30. Лотте Д.С. Основы построения научно-технической терминологии / Д.С. Лотте. Москва: Издательство АН СССР, 1961. 158 с.
31. Лемов А.В. Система, структура и функционирование научного термина. Саранск: Издательство Мордовского ун-та, 2000, 186 с.
32. Лейчик В.М. Терминоведение: предмет, методы, структура. Москва: Издательство ЛКИ, 2007. 256 с.
33. Мостовой М.І. Лексикологія англійської мови. Підручник для студентів та факультетів іноземної мови. Харків: Основа, 1993. 255 с.
34. Музичук О.В. Лексико-семантичне поле на позначення екології. *Студентські наукові записки. Серія "Філологічна"* / Нац. у-нт "Острозька академія". 2012. С. 120-121.
35. Моисеев А. И. О языковой природе термина. Лингвистические проблемы научно-технической терминологии. Москва: Наука, 1970. С. 127-138.
36. Моисеев Н.Н. Экология, нравственность и политика. Москва. 1989. С. 5-9.
37. Михайлова Т.В. Семантичні відношення в українській науково-технічній термінології: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук:10.02.01 / ХНУ ім В.Н. Каразіна. Харків, 2002. 20 с.
38. Петров В.В. Семантика научных терминов. Новосибирск: Наука, 1982. 125 с.
39. Пчелінцева О.Е. Лексичні основи міжнародної термінології: конспект лекцій. Черкаси: ЧДТУ, 2003. 72 с.
40. Реформатский А.А. Термин как член лексической системы языка. *Проблемы структурной лингвистики*. Москва. 1968. 164 с.

41. Реформатский А.А. Что такое термин и терминология. Москва. 1960. 431 с.
42. Рецкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика. Москва: Международные отношения, 1974. 163 с.
43. Суперанская А.В. Общая терминология: Вопросы теории / Суперанская А.В., Подольская Н.В., Васильева Н.В. Москва: Наука, 1989. 243 с.
44. Скороходько Е.Ф. Термін у науковому тексті (до створення терміноцентричної теорії наукового дискурсу): монографія / Український Інститут лінгвістики і менеджменту. Київ: Логос, 2006. 286 с.
45. Сергеева Е.Н. Понятие концепта и аспекты его изучения в современной лингвистике. Москва. 2009. С. 72-85.
46. Сухарев С.М., Чуднак С.Ю., Сухарева О.Ю. Основи екології та охорони довкілля: навч. посіб. для студ. вищих навч. закладів. Київ: Центр навч. літ-ри, 2006, 394 с.
47. Тиха Л.Ю. Граматична структура екологічних термінів у посібниках і підручниках для студентів-екологів. Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. Серія “Проблеми української термінології”. 2012. С. 158-160.
48. Федоров А.В. Основы общей теории перевода. Москва: Наука, 2002. 550 с.
49. Федоров А.В. Основы общей теории перевода: Пособие для институтов и факультетов иностранных языков. Москва: Высшая школа, 1983. 303 с.
50. Циткіна Ф.О. Термінологія і переклад. Львів: ВЛП, 1988. 157 с.
51. Черноватий Л.М., Карабан В.І. Омелянчук О.О. Переклад англomовної технічної літератури: навчальний посібник. Вінниця: Нова Книга, 2006. 296 с.
52. Шемелюк А.М., Ємець О.В. Збірник тез XIII Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції за міжнародної участі, 2021. С. 61-63.
53. Felix Mayer. Language for special purposes: Perspectives for the new millennium. Linguistics and cognitive aspects, knowledge representation and

computational linguistics, terminology, lexicography and didactics. 2001. Vol 1, № 4. 66 pp.

ПЕРЕЛІК ДОВІДКОВИХ ДЖЕРЕЛ

54. Грабис Р., Барбаре Д., Бергмане А. Словарь лингвистических терминов. Рига, 1963. 256 с.

55. Словник ділових термінів. Українською та англійською мовами. Київ: “Смолскип”, 1993. 96 с.

56. Словарь лингвистических терминов / О.С. Ахманова. Москва: МГУ, 1966, 198 с.

57. A-Z Glossary of Environmental Terms. URL: <http://www.epa.ie/>

58. Merriam-Webster Dictionary. An Encyclopedia Britannica Company. URL: <http://www.merriam-webster.com/>

59. Online Etymology Dictionary. URL: www.etymonline.com

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

60. Darviri T. The Pine Tree. URL: <https://www.aftermathmag.org/short-story-the-pine-tree.html>

61. Express. URL: <https://www.express.co.uk/news/science/1216452/Greta-Thunberg-UN-speech-full-COP25-Greta-Thunberg-speech-transcript-climate-change/amp>

62. Foreign Policy, December 23, 2019; April 23, 2019

63. The Day, April 16, 2018

64. The Guardian, April 6, 2017; April 23, 2019; November 01, 2021

65. The Sydney Morning Herald, September 24, 2019

ДОДАТКИ

Greta Thunberg's Speech At The U.N. Climate Action Summit

My message is that we'll be watching you.

This is all wrong. I shouldn't be up here. I should be back in school on the other side of the ocean. Yet you all come to us young people for hope. How dare you!

You have stolen my dreams and my childhood with your empty words. And yet I'm one of the lucky ones. People are suffering. People are dying. Entire ecosystems are collapsing. We are in the beginning of a mass extinction, and all you can talk about is money and fairy tales of eternal economic growth. How dare you!

For more than 30 years, the science has been crystal clear. How dare you continue to look away and come here saying that you're doing enough, when the politics and solutions needed are still nowhere in sight.

You say you hear us and that you understand the urgency. But no matter how sad and angry I am, I do not want to believe that. Because if you really understood the situation and still kept on failing to act, then you would be evil. And that I refuse to believe.

The popular idea of cutting our emissions in half in 10 years only gives us a 50% chance of staying below 1.5 degrees [Celsius], and the risk of setting off irreversible chain reactions beyond human control.

Fifty percent may be acceptable to you. But those numbers do not include tipping points, most feedback loops, additional warming hidden by toxic air pollution or the aspects of equity and climate justice. They also rely on my generation sucking hundreds of billions of tons of your CO₂ out of the air with technologies that barely exist.

So a 50% risk is simply not acceptable to us – we who have to live with the consequences.

To have a 67% chance of staying below a 1.5 degrees global temperature rise – the best odds given by the [Intergovernmental Panel on Climate Change] – the world

had 420 gigatons of CO₂ left to emit back on Jan. 1st, 2018. Today that figure is already down to less than 350 gigatons.

"How dare you pretend that this can be solved with just "business as usual" and some technical solutions? With today's emissions levels, that remaining CO₂ budget will be entirely gone within less than 8 1/2 years.

There will not be any solutions or plans presented in line with these figures here today, because these numbers are too uncomfortable. And you are still not mature enough to tell it like it is.

You are failing us. But the young people are starting to understand your betrayal. The eyes of all future generations are upon you. And if you choose to fail us, I say: We will never forgive you.

We will not let you get away with this. Right here, right now is where we draw the line. The world is waking up. And change is coming, whether you like it or not.

Thank you.

Промова Грети Тунберг на саміті ООН з питань клімату

Я хочу сказати, що ми будемо стежити за вами.

Це все неправильно. Я не повинна бути тут. Я повинна бути зараз у школі на іншому боці океану. Ви покладаєте надію на нас, на молодь. Як ви смієте!

Ви вкрали мої мрії, моє дитинство своїми порожніми словами. Але мені ще пощастило! Люди страждають, люди вмирають. Цілі екосистеми руйнуються. Ми на порозі масового вимирання. А ви тільки і можете, що говорити про гроші, і розповідати казки про безкінечний економічний розвиток. Так як же ви смієте ?

Більш ніж 30 років вчені попереджають нас. Як ви смієте ігнорувати реальність? Як ви можете стверджувати, що робите все можливе, якщо необхідних політичних рішень до сих пір немає?

Ви говорите, що чуєте нас і розумієте, що не можна зволікати. Але як би засмучена і зла я не була, я не хочу в це вірити. Якщо ви дійсно розумієте ситуацію і все одно нічого не робите, ви вчиняєте підло. Я відмовляюсь в це вірити.

Якщо скоротити викиди в два рази за 10 років, шанси, що глобальна температура залишиться нижче 1,5 градусів, складають лише 50%. Буде запущена безповоротна ланцюгова реакція, якою людство не зможе керувати.

Може, для вас 50% достатньо. Але ці цифри не включають в себе критичних точок, зворотній зв'язок і додаткове потепління, приховане забрудненням повітря або такі аспекти, як баланс і кліматична справедливість.

Ви також покладаєтесь на те, що моє покоління позбавиться від сотень мільярдів тонн ваших викидів, за допомогою технологій, яких практично не існує.

Таким чином, 50% ризику – це просто неприйнятно для нас, для тих, кому доведеться відчувати на собі наслідки.

Згідно з міжурядовою групою експертів зі зміни клімату, існує 67% -ва ймовірність того, що глобальні температури не перевищать 1,5 градусів, якщо з

першого січня 2018 року світ викине не більш 420 гігатонн вуглекислого газу. Тепер ця цифра скоротилася до менш ніж 350 гігатонн.

Як ви смієте робити вигляд, що все можна виправити, “ведучи бізнес як зазвичай” та за допомогою якихось технологій? З нинішнім рівнем викидів останні 350 тонн будуть вичерпані за вісім з половиною років.

Сьогодні тут не буде представлено жодних рішень або планів, заснованих на цих цифрах, тому що вони занадто незручні. А ви не наважуєтеся сказати все, як є насправді.

Ви зраджуєте нас. Але молодь починає усвідомлювати вашу зраду. На вас дивляться всі майбутні покоління. І якщо ви вирішите нас зрадити, ось що я вам скажу: ми вас ніколи не пробачимо.

Ми не дозволимо вам уникнути відповіді. Прямо тут, прямо зараз ми проводимо межу. Світ прокидається. Зміни наближаються, подобається вам це чи ні.

Дякую.